NATIONALBIBLIOTHEK
IN WIEN
165283-A
Neu-

Digitized by Google

Österreichische Nationalbibliothek

+Z257569800

Digitized by Google

Digitized by Google

MARTA POSADNICA

ili

Pâd Velikog Novgoroda.

Tragedija u pet razdjela

napisao

MATIJA BAN.

DUBROVNIK 1872.
Naklada tiskarne Dragutina Pretnera.

165283-A
Digitized by Google

Digitized by Google

Poštovanom spomenu tvome,

MILA MAJKO,

Koja si učila djecu tvoju

da ljudsku vrlinu ljube,

i svjetske bjede da podnose hrabro.

Digitized by Google

Osoblje.

Marta Isakova Borecka.
Ksenija, njena kći.
Miroslav, Martin odhranjenik.
Olga Mirosavljeva prava mati.
Delinski stepeni posadnik.
Teofilo arhijepiskop Novogradski.
Vasilije Serezenev bojar i bivši posadnik.
Knez Šujski vojskovogja Novogradski.
Kiprian bojar.
Dmitar bojar.
Federov bojar.
Ovin bojar.
Vijatko bojar.
Upadiš stari, gragjanin.
Upadiš mladi, njegov sin.
Jedan gragjanin novogradski.
Ivan grozni v. knez Moskovski.
Maljuta njegov povjerenik.
Kn. Holmski, moskovski vojskovogja i poslanik.
Davidović knežev poslanik.
Kn. Kurbski.
Jedan momak Martin.

Narod obojega spola. Straže. Sveštenstvo.

Digitized by Google

RAZDIO PRVI.

Pojava I.

Soba u Martinom dvoru. **Marta** sjedi i gleda na velika vrata, na koja stupaju sjetni Novogradski arhijepiskop **Teofilo**, i veliki posadnik **Delinski**.

MARTA.

Vi smućenim vraćate se licem! (ustaje.)

DELINSKI.

Gnjevnim, reci.

MARTA.

Ništa dakle dobro
Po veliki Novigrad ne glasi
Ta poruka nasilničkog kneza.
To smo mogli već i naprjed znati. —

Digitized by Google

Posjedajte, molim. — Pa koji nam
Rob moskovski rječ njegovu nosi?

DELINSKI.

Dva su; al' je dosta da ti jednog
Imenujem, a taj je knez Holmski.

MARTA.

Mrzak čovjek! i lisac i kurjak;
Sa svim sličan svomu gospodaru.
Pa šta ište?

DELINSKI.

On obišav stari
Naš običaj, drugačije neće
Da kneževu poruku iskaže,
Van pred svima Novográgjanima....

MARTA.

Eto lisca.

DELINSKI.

A od njinog, veli,
Odgovora zavisiće vječni
Mir il' rat sa Moskvom.

Digitized by Google

MARTA.

Eto, vidiš,
I kurjaka; ne rekoh li dobro?...
Mir sa Moskvom?... ha! kakva ga može
Smisliť Ivan, to je mir od groba.

DELINSKI.

I ja tako, o Borecka, mislim.
Kad poruku svojoj očevini
Knez na vršku svoga mača šilje,
Tad već znamo kakva može biti
Za slobodu našu.

MARTA (ustajući).

Mačem ćemo
I odbiť je. Nek vjećevo zvono
Odmah zovne pred dom Jaroslavljev
Puk iz sviju pet krajeva grada.

(Ide i staje uzrujana.)

O podmukli pletkaš? više puta
Rovanjem je uspio megj' nama,
Pa uspjehu i sada se nada.
To je njegov nalog

Digitized by Google

Da s' najprije vječu ne dostavi
Cjel poslanstva, kako ne bi moglo
Da pripravi na odgovor narod.
Nanj računa, ne smijuć na plemstvo.
Al' Ivane, samo dirni danas
U Sofijno pravo, pa ćeš čuti
Da veliki Novigrad sav tutnji
Jednoglasnim na to odgovorom.

(Čuje se lako klecanje velikog zvona.)

MARTA.

Eto već se sa narodnog hrama
Glas razleže praotaca naših.
Čujte kako veličanstven zveči!...
Pozdravljam te, o glasniče vjerni
Stoljetne nam slave i slobode!...
Prijatelju, doći ć' i ja danas
Na poljanu vijećevu.

DELINSKI (ustaje).

Dogji,
Plemenita Marto; rječi tvoje
Kao kaplje od plamena živa
Novomgradu padaju na srce.

Digitized by Google

TEOFILO.

Braćo moja, ovo zvono nekad
Budijaše i u meni hrabrost,
A sad bûdi prvi put kô jezu.
Čini mi se, da kroz vazduh čujem
Gdje prodire glas nebeske trube,
Koja će nas na sud strašni zvati.

MARTA.

Sveti oče, kakva je to slutnja!
Otvažan si do sad uvjek bio;
Da l' godine sada, il' prividna
Moć moskovska krv ti zalediše?

TEOFILO.

Ne, nikakva moć zemaljska, kćeri,
Nego ona višnja, koja ljudma
I narodma propisuje sudbu.
Počujte me, molim. (Marta i Delinski sjedaju.)
Mi svi znamo velikoga kneza;
Lice koje šilje nam, i način
Koim ga šilje, dovoljno nam kažu,
Da j' ozbiljna po nas tu opasnost.

Digitized by Google

Mjesto da je vješto obigjete,
Vi naglite da s' prsi u prsi
Sudarite s njome. Zaklinjem vas,
Ne činite toga. Novigrad je
Moćan bio i u zadnjem ratu,
Pa mu Moskva ipak mač okrnji,
A s mačem i pravo;
Jošte sada jedan rat onakav,
Pa je konac svoj slobodi našoj.

DELINSKI.

Na to Ivan bez sustanka ide,
Te povoda ratu samo traži;
Naći će ga prije ili kašnje;
Čim je tako, rat najvolim sada.

TEOFILO (ustaje).

Uklanjaj se, velim ti, od njega,
Kan' od zvjeri koja na te juri;
Ili ako protivstat mu misliš,
Dočekaj ga zlatom i hitrinom.
Prije ćeš se tako spasti, vjeruj,
Neg' oružjem. Dokle god on žive

Digitized by Google

Želio bih samo tako borbu
Da s njim vodi narod naš. O Marto,
Na tvom licu vidim preziranje,
Staračkim me koriš malodušjem!
Još ne hitaj s' tom presudom, ženo.
Od Ivana
Ja ne strepim zbog njegove moći,
No nebeskih zbog znamenja, koja
Od početka na njem počivaju.

MARTA.

Tih znamenja ja ne vidim (ustaje, za njom Delinski).

TEOFILO.

Čuj ih.
Istog časa, kad se je u Moskvi
On rodio, ovdje megju nama
Mihailo, naš pustinjak sveti,
Progovori duhom proročanskim:
„Sad se radost neizmjerna ori
„Po dvoranam velikoga kneza,
„Jer mu nebo posla nasljednika.

Digitized by Google

„Taj će s' Ivan zvati; taj narode
„Pobjediće mnoge. Slava Moskvi,
„Ali bjeda našoj otačbini!
„Ivanu će Novigrad pred noge
„U prašinu pasti,
„I već nikad podići se neće.“
Na te rječi sruši s' od jedan put
Stara naša Ivanova crkva!
A puk videć u tom dogogjaju
Kan' potvrdu kobnog proročanstva,
Bi obuzet užasom golemim.
Odkud sada užas taj u meni?
Odozgo mi, djeco, opomena
Da se digò nad otačbom našom
Prorečeni danak.

DELINSKI.

Je l' to tako?
Tada nikud ispred sudbe svoje
Ne možemo; al' možemo, oče,
I moramo podleći joj hrabro.

Digitized by Google

MARTA.

Na to neću ni da mislim. Pala
Megju nama Ivanova crkva
Nebesko je jasno predskazanje
Da će pasti i moć Ivanova.
Odkud raspra izmegj nas i kneza?
Što on gazi novogradsko pravo,
Na koje se sam zakleo Bogu.
Hoću l', oče, čut' iz tvojih usta
Da Bog štiti kletvoprestupnike,
Il' da nama sad smireno valja
Napustiti svetu tekovinu,
Vjekovima branjenu najskupljom
Pradjedova krvlju?

TEOFILO.

Niti jedno,
Niti drugo velim; nu znaj, Marto:
Dubljina se božanstvene pravde
Ne da mjerit čovjekovim umom.
Bog kad i kad i nepravdom samom
Kaznu šalje na narode hole,

Digitized by Google

Umrlomu kakvom uručivši
Bič svog gnjeva.
Ja vam evo velim: taj nebeski
Bičenosac, taj je za nas Ivan.
Novigrad je u zlu ogreznuo;
On nad njime visi kan' o koncu
Mač privezan samom božjom rukom;
I dokle god sam Bog ne ukloni
Iznad naših pokaranih glava
Taj mač kobni, drznoveno glave
Prema njemu ne dižimo, Boga
Ne kušajmo u njegovom gnjevu.
Vi nećete od Ivana nikad
Sačuvati u cjelosti drvo
Sofijne slobode;
Jednu granu on je već odsjek'o,
Odsjećiće lako i ostale,
Podsjećiće i sam panj ....

Marta i Delinski prezrivim znakom pokazuju da tako što ne vjeruju.)

Oh, hoće,
Ako drzkom produžite stazom,

Digitized by Google

Na koju ste stali. Zadrž'te se,
Panj, panj barem sačuvajte nama;
Pa iz njega odsječene grane
Docnije će opet poniknuti.
Time ako i udarac jedan
Iskusimo krajne sudbe, ovoj
Pod zaklonom ublažena Boga
Bar konačno nećemo podleći.

MARTA.

Sudba naša u hrabrosti našoj,
Ne u mašti naših sveštenika.

DELINSKI.

Hoće l' Ivan zlata, il' oružja;
Ili ma šta drugo? dati ćemo;
Ali svetog prava i zemljišta
Novogradskog uzište l' i dalje,
On će prije odvojit' mi ruku
Od ovoga ostarjela trupa
No što će me privoljeti da se
Na takovu podpišem sramotu.

Digitized by Google

TEOFILO.

Je l' to vaša rječ posljedna?

DELINSKI.

Tako
Spasla mi se neumrla duša!

(Nastaje šutanje. Arhijepiskop, koji je oborio glavu, govori lahkim glasom.)

TEOFILO.

Sa vječnoga puta, kojim teku
Presugjeni svjetu dogogjaji,
Ja, slab čovjek, htjeh da svrnem jedan!
Bezuman sam bio.

(Diže glavu, stupa naprjed, pa nadahnutim glasom veli.)

Novigrade,
O moj mili, dični Novigrade,
Tvoju čašu moraš da ispiješ
Svu do kapi!... Kao da te gledam,
Ponositi kralju od sjevera!
Oluja te sa prestola baca;
Tvoja djeca povaljena leže
Na pijesku obala Ilmenskih,

Digitized by Google

Il' spavaju u koritu hladnog
Tvog Volhova, il daleko bježe
Razvejana po stepama ruskim.
Tvoje blago sve je razgrabljeno;
Nestalo je tvojih gordih lagja,
S lica mora i jezera burnih.
Samo studen vjetar iz pustinje
Muklo huji kroz Sofiju praznu,
I opali tvoj dom Jaroslavljev.

(Marta koja je pokazivala sve više i više znakova uzbugjenja sad zgrožcnim glasom teško izgovara.)

MARTA.

Ah!

TEOFILO.

Po tvojima nekad toli šumnim
Ulicama i tržištam', sada
Muk najdublji, kô po groblju, stoji...
Tek korakom tromim prekida ga
Sjetan putnik, koj uzdišuć teško
Progovara: vaj, nesrećni grade,
Tako l' progje tvoja velja slava!

(Odlazi. Marta klonula pristupa Delinskom, i hvata mu se za mišicu.)

Digitized by Google

MARTA.

O, Delinski! ... glas ovoga starca ...

DELINSKI.

Vidim, Marto, porazio te je.

MARTA.

Potres'o me.

DELINSKI.

Mene rasrdio.

MARTA.

Oh, žena sam dojsta. Al' je prošlo.
Posadniče, evo moje ruke,
A nebo me čuje:
Umrijeću za sofijno pravo.

DELINSKI.

I ja s tobom ... Savez naš do smrti.

(Rukuju se. Čuje se drugi put zvono.)

Zvono kuca drugi put.

MARTA.

Ti moraš
Odlaziti; zbogom. Naći ćeš me
O trećemu znaku pored hipa
Vadimova.

(Delinski odlazi. Marta je zamišljena, pa otvara vrata, i pita momka.)

Digitized by Google

Pojava 2.

MARTA.

Moj sin gdje je?

MOMAK.

Ode
Izvan doma.

MARTA.

Ko je tu?

MOMAK.

Miroslav
Sa Ksenijom.

MARTA.

Pošlji mi ih odmah.

(Zatvara vrata,)

I uvijek jedno pored drugog!
Tome sama kriva sam... al' sada
Šta već mogu?... Pa ću ja odista
Da krv moju s' Ivanovom smješam?...

*

Digitized by Google

Ne, te krvi u mladiću ovom
Ni kapljice nema. Tužna Olgo,
Mog djetinstva drugarice mila,
On sav diše tvojom ljepom dušom;
I sad ako svršim ovu žrtvu,
Tebi ću je svršiti za ljubav.
Al' najprije pokušati moram
Da j' odklonim. Evo ih.

Pojava 3.

Marta, Ksenija i Miroslav.

KSENIJA.

O majko,
Čujem da nam opet rat predstoji
Sa velikim knezom.

MARTA.

Tu je Holmski,
A obično svuda rat krvavi
Za njegovim kletim stopam' ide.

Digitized by Google

Za to čuj me. Kad se javi ptica
Koja buri poraznoj predhodi,
Tad se svaki u prirodi živi
Stvor požuri da svoj mili porod
Dovede u zaklon. I ja danas,
Kćeri moja, osjećam tu brigu.
Kad bi mene nestalo u buri
Tebi drugog već zaklona nema
Do muževljeg krila.

KSENIJA.

A moj bratac?
A Miroslav?... Al me samo cvjeljaš
Kad govoriš o slučaju takom.

MARTA.

Znam šta činim. Danas drug pouzdan
Tvog života mora bit' odregjen.
Sin Federov prosi tvoju ruku....

MIROSLAV (za sebe, uzasnut).

O, Sofijo sveta!

MARTA.

Sjajna doma
I hrabrosti iskušane bojar,

Digitized by Google

Bi li mog' o srcu t' omiljeti?...
Ne govoriš?... A ti, Miroslave,
Šta o njemu misliš?

MIROSLAV.

Hrabar dojsta.

KSENIJA.

Čast hrabrosti mladog tog junaka;
Ali ono uvjek mračno lice
Još osmjehom čistim ja ne vidjeh
Osvjetljeno,
Kroz plam divlji, kojim m' oko gori,
Još ne vidjeh da ikada prodre
Iskra blage ili više misli.
Taj me čovjek samo plaši, majko.

MARTA.

Već o njemu ni spomena; ali
Drugi bojar, ponos Novog-grada,....

KSENIJA (uplašena i odvratnim znakom).

Dmitar?

Digitized by Google

MARTA.

Ni taj!... nit ikoji, vidim.
Ja se nadah takom odgovoru,
Jer t' odavna pronikoh u srce...
(Miroslavu) Ti obaraš oči? Miroslave,
Kao krivac sad pred-a-mnom stepiš?
Šta to znači? iskreno govori.

MIROSLAV.

Strepim, jeste, da jedinu miso
Koja mi je u tužnom životu
Ozarila dušu ne ugasiš.
Ja ni jednog nježnog čustva koja
Slade srce svima drugim ljudma
Ne okušah;... jedno, samo jedno
U me sigje kô nebeska zraka,
I pohlepom otvorih mu grudi.

MARTA (za sebe).

Tužno djete!

MIROSLAV.

Kriv sam što u stidnom
Blatu tobom nagjen, i milošću

Digitized by Google

Samo tvojom na bojarstvo dignut,
Tol' visoko smjedoh uprijeti
Oči svoje. Oprosti mi; ja ću
Sam kazniti taku drznovenost.

MARTA.

Tvog porekla stiditi se nemaš,
Jer, boga mi, ono može stati
Usporedo i sa najsjajnijim.

MIROSLAV.

Oh, Bogom te kunem, odkrij mi ga;
Tu mi vječnu neodoljnu želju
Zadovolji jednom.

MARTA.

Nikad, to je moja vječna tajna.
Al' Ksenije što se tiče, tu je...

KSENIJA (pada na koljena).

Majko, majko, ti nas sastavila
U tvom domu, u tvojemu krilu
Od postanka našeg,
Dobra majko, ne rastavljaj više.

Digitized by Google

Mi, nikada i ne spomenuvši
O ljubavi, sljubismo se navjek;
Sad, osjećam, rastavit' nas može
Smrt jedina... Ovdje, i ti ovdje
Miroslave, klekni; molimo je
Dok ne umolimo (i Miroslav klekne).

MARTA (za sebe).

Čiste duše!
Ne tražeć se, susrele se same.
Izlišno je da ovaku ljubav
Dalje kušam. (Glasno) Ustanite, djeco,
Dajte ruke.... Savez vaš nek bude
Blagoslovjen; a pošto se raspe
Crni oblak iznad otačbine,
Utvrgjen će biti Božjim slovom.

(Zvono kuca treći put. Marta iščezne; oni gledaju za njom, pa jedno drugom padaju u krilo.)

MIROSLAV.

O, Ksenijo moja!

KSENIJA.

Miroslave!

Digitized by Google

MIROSLAV.

Pohitajmo za njom, da zahvalnim
Suzama joj polijemo krilo.

(Odlaze držeći se za ruku.)

Pojava 4.

(Poljana puna naroda zgrnutog na jednu i drugu stranu. Na dnu besjednica, iza koje izdiže se veliki hip Vadimov u oklopu i s kopljem u ruci. Ispred naroda s jedne strane stoje poregjani bojari, a s druge trgovci. Pored besjednice na dnu s jedne strane sjede: **Delinski** i **Arhijepiskop**, a s druge dva dostojanstvenika. Ispred same besjednice sjede: **Holmski** i **Todor Davidović**, Ivanovi poslanici, u oklopima. Čim se digne zavjesa dolazi. **Marta s Miroslavom.**)

JEDAN GLAS.

Eto Marte!

SVI.

Živjela Borecka!

(Dok Marta pristupa Bojarima zvekne truba; Davidović ustaje i izlazi na besjednicu.)

Digitized by Google

DAVIDOVIĆ

Od Ivana velikoga kneza
Velikomu Novom gradu pozdrav

MARTA.

Šta! pod šlemom zboriti će ovdje?

MIROSLAV.

Šlem, šlem skini. (Pokret u narodu.)

DMITAR.

Skini šlem, il' slazi.

DAVIDOVIĆ.

Moskva nema toga običaja.

NAROD.

Tad s njim dolje!

DAVIDOVIĆ.

I pod šlemom štujem...

MIROSLAV.

Pokloni se pred velikim gradom,
Il' se čuvaj od njegovog gnjeva.

Digitized by Google

DAVIDOVIĆ (skida šlem).

Bogu s' klanjam i Sofiji svetoj.

DELINSKI.

Sad tišina!

DAVIDOVIĆ

Kad megj' ovim davnim stijenama
Sloboda se bješe izmetnula
U vječiti metež, vaši s' oci
Obratiše u vareškoj zemlji
S' ovim rječma velikom Ruriku:
„Mi ne znamo sobom upravljati,
„Dogj' i budi vladar naš.“ On dogje,
Red postavi, obezbjedi pravdu,
Te zasija opet na sjeveru
Potamnjela Novog-grada slava.
Sad na novo gragjani se vaši
Rurikovom javiše potomku,
Te od strane vjeća i naroda
Pozdraviv ga svojim gospodarom,
Rekoše mu: nema više pravde

Digitized by Google

Megju nama; mah oteše grabež
I ubistvo, i nasilje svako;
Udjeli nam tvog pravičnog suda;
Otac budi i jedini vlasnik.

NAROD.

Šta?

MARTA.

Čusmo li dobro?

DELINSKI.

Il' sanjamo!

DAVIDOVIĆ.

Želju svoje mile očevine
Knez uvaži, pa vam ovo veli:
Novim gradom hoću da upravljam
Istim pravom, kojim Moskvu držim.

(Velika uzrujanost.)

MARTA.

Kakva Moskva? Kakav vlastnik? Kad smo
To iskali?

Digitized by Google

ŠUJSKI.

Moskovskoga prava
Niti znamo, nit hoćemo.

NAROD.

Nikad.

DELINSKI.

Pravo naše pravo Sofijino.

DAVIDOVIĆ.

Ili svojom okrenuste mišlju,
Il' drznuste titrati se s knezom?

TEOFILO.

Ne, bojaru, tako čudna miso
Nikom' ovdje nije na um pala,
Nit ikoga knezu mi poslasmo.

DAVIDOVIĆ.

S vašim pismom dogjoše u Moskvu
Veliki vam pristav Nazarije
I vijećev dijak Zaharija.

Digitized by Google

DELINSKI.

Pismo lažno! oni izdajice!
Daleko su; kaznit' ne možemo;
Ali ćemo baciti u Ilmen
I kamenje samo njinih kuća.

STARI UPADIŠ.

Kleta gnjezda odmah porušimo!

NAROD.

Porušimo!

DAVIDOVIĆ.

Bezporočnim ljudma
Da nijeste nanijeli vrjeda;
Knez vjeruje njima, i ponudu
Čim je jednom primio, sad neće
Dopustiti ni za šta na svjetu
Da izložen bude podsmijehu
Svih Rusija. Promislite zrelo
O konačnom vašem odgovoru;
Ja ga čekam.

(Silazi s besjednice, opet uzrujanost.)

Digitized by Google

DELINSKI.

Tek sad jasno vidim,
Sve je ovo Ivanova spletka.

MARTA.

Mračna, podla, nečuvena spletka,
A uvrjeda smrtna. I još šuti
Ovaj narod?... Ja ću da govorim.
(Trči na besjednicu.)

GLASOVI.

Marta! Marta!

DMITAR.

Stišajte se; Marta!

MARTA.

Novigrade, i još stojiš ovdje
Uzdignutim ponosito čelom?
Obori ga, sakrij od svijeta
U prašinu, jer nanj ti je danas
Udarena ljaga, kakvu neće
Ni vjekovi cjeli izbrisati.

Digitized by Google

STARI UPADIŠ.

Pravo veli.

MARTA.

Na vijeću obštem,
Gdje se javlja veličanstvo tvoje,
Moskva ti je viknula u oči:
Ubica si, grabljivac si javni,
Stidan narod, koji sam od mene
Robstvo išteš kô najveću milost,
Da se spaseš od bezumlja svoga!
Moskva reče, Novigrad sasluša,
I ošuti na uvrjedu krvnu!

DMITAR.

Stidno po nas!

STARI UPADIŠ.

Bismo kukavice.

MARTA (prema hipu).

O Vadime, o Vadime, čija
Krv je sveta na ovome mjestu
Za čast našu i slobodu pala,

Digitized by Google

Šta moskovskog čuvši prodrzlivca
Tvoj hip barem nije nanj srušio
Svoje teško koplje? kada više
Megju tvojim potomcima nema
Jednog tebi sličnoga junaka,
Ti bar ustaj iz tvojega groba,
Ustanite i vi svi, o slavni
Borioci minulih vremena,
Te branite iznemoglu djecu.

ŠUJSKI.

Ostavi ih, plemenita Marto,
Da spokojno borave san vječni;
Krvi njinoj, što u nama teče,
Mi nećemo iznevjeriti se.

MARTA.

Dva lupeža od nas odbjegoše,
Pa ne sami, kao što nam vele,
Već u stidnom dogovoru s' knezom
Od naše mu strane
Podniješe Novigrad na pljačku.
Mi vičemo: ti lupeži lažu;

Digitized by Google

A šta na to knez nam odgovara?
Vi lažete, koliko god vas je,
A ono su bezporočni ljudi!

NAROD.

Sam je laža.

DMITAR.

I zajedno s njima
Stidan lupež.

MARTA.

Bezočno se titra
S Novimgradom, a još bezočnije
Govori mu: ti se titraš sa mnom!

ŠUJSKI.

Nečuveno!

MIROSLAV.

Nećemo ga više.

GLASOVI.

Litva! Litva! Litva!

Digitized by Google

TEOFILO.

Ne, ne Litva;
Ne kidajmo svezu osveštanu
Kroz vjekove zakletvama našim.

MARTA.

Sam ih Ivan kida, čim moskovsko
Svoje pravo nameće nam silom.
S tim šta hoće? Hoće s onog tornja
Da zbacimo vijećevo zvono,
Te kad prsne, da u tome tužnom
I posljednjem njegovomu jeku
Mi čujemo izdisaj slobode...

NAROD.

Oh! Oh!

MARTA.

Hoće da dom Jaroslavljev,
To svetište narodnoga prava,
Mi rukama svojim raskopamo,
Pod njegove razvaline navjek
Zakopavši sve zakone naše...

Digitized by Google

STARI UPADIŠ.

Prije ćemo zakopati s e b e.

MARTA.

Hoće da mu, udariv o noge
Čelom svojim, svi kažemo smjerno:
Gospodar si u Novome gradu,
Ti jedini vlasnik svih životâ,
Svih imanjâ, kao god u Moskvi.

NAROD.

Nikad, nikad!

STARI UPADIŠ.

Na oružje!

DMITAR.

Mrtvi
Il' slobodni!

NAROD.

Živjela sloboda!

MARTA.

Ah! već jednom ustaješ u tvome
Dičnom gnjevu, hrabri Novigrade!

Digitized by Google

Sad zatutnji da te sjever čuje,
Odgovori Ivanovim ljudma
Starom jekom tvog porazna glasa:
„Ko prot Boga i velikog grada?“

NAROD.

Ura! slava Marti! slava Marti!

(Marta silazi; uzrujanost je krajna. Svi su se redovi naroda pomješali. Delinski svud obilazi, sluša, pa se penje na besjednicu.)

DMITAR (narodu).

Mir! Delinski!

DELINSKI (poslanicima).

Velikomu knezu
Odgovara Novigrad: I dalje
Klanjam ti se samo kao momu
Gospodinu, ali gospodarom
Ne zovem te. Namjesniku tvomu
Stolica će na gradištu biti,
Kô i do sad; ali tvoga suda

Digitized by Google

Ni sudija tvojih ne primamo;
Tebi doma Jaroslavljevoga
Ne dajemo....

STARI UPADIŠ.

Dobro!

NAROD.

Tako valja!

DELINSKI.

Novogradskim gospodarstvom ko te
Ponudio, tog u rukam' imaš,
Pa i kazni za obmanu drzku.

DMITAR.

Il' ih nama pošlji.

DELINSKI.

Mi hoćemo da živemo s tobom
Po uvjetu koji utvrdismo
Na Krastinju uzajmičkom kletvom.
Drž' nas vjerno krstnom celivanju,
Pa ti vjerni i mi ostajemo. —
(Narodu.) Pristaje li Novigrad?

Digitized by Google

NAROD.

Nek bude!

TEOFILO.

Molim samo za izmjenu jednu:
Dajmo knezu naslov gospodara
Bez ikakva gospodarskog prava.

DELINSKI.

Za naslovom i pravo bi došlo.

NAROD.

Ne primamo... Živio Delinski!

(Delinski silazi; uzlazi **Holmski.**)

HOLMSKI.

Čuh odgovor; u kneževo ime
Mač izvlačim, i rat Novomgradu
Objavljujem.

(Trgne mač, i njim zamahuje s lijeva na desno u vis. U to grom puca, i diže se oluja.)

Čujte, pa strepite:
I samo se razgnjeveno nebo

Digitized by Google

Pridružuje velikomu knezu.
On će doći kan oluja ova,
Te kamena na kamenu neće
Ostaviti drzkom vašem gradu.

(Silazi.)

MARTA.

Grom je pretnja vjerolomnom knezu
Da ć' u ovom nepravednom ratu
Svoj grob naći pod stjenama našim.
Bog je s nama, a ne s vjerolomcem.

NARÓD.

Ura!

MARTA.

Braćo hrabra, sloboda je
Urezana u srcima našim;
Branimo je kô slobodni ljudi.
Pomoć Litve izostat nam neće;
Pa s nevjernom Moskvom biti ćemo
Raskinuli navjek.

Digitized by Google

NAROD (razlazeći se).

Vojna! vojna!

STARI UPADIŠ.

Ko prot Boga i velikog grada?

DELINSKI.

Šujski, odmah spremaj se na Dvinu,
Da j' odbraniš, a Borecki ovdje
Ognjišta će zaštititi naša.

Pojava 5.

(Poljana je ostala pusta. Samo su na njoj **Federov**, koji je udubljen u mislima na dno bine, i još dvojica podalje od njega: **Ovin** i **Vijatko**. Ovi se polako jedan drugome približuju. Oluja traje. Već je noć.)

VIJATKO.

Borecka je uspjela.

OVIN.

Tim bolje,
Ratom ćemo prje do cjeli doći.

Digitized by Google

Je l' javljeno svima našim da se
Noćas nagju kod Holmskoga?

VIJATKO.

Svima.

OVIN.

Idi dakle, ja ću počekati
Upadiša.

(Odlaze. Federov stupa naprijed.)

FEDEROV.

Taj kopilan meni
Predpostavljen? Grdna poniženja!
Marto, s tobom svaku svezu kidam,
Kan' i ovo tvoje mrsko pismo.

(Cjepa pismo koje ima u rukama.)

Od sad kao nevigjena sjenka
Svud uz tebe biću, da te satrem.

(Prolaze hitno stari Upadiš i još jedan govoreći.)

STARI UPADIŠ.

Je li ovo kraj svijetu?

Digitized by Google

GRAGJANIN.

Nek nam
Bog pomogne i Sofija sveta! (Prošli su.)

FEDEROV.

Olujina najvećom se snagom
Razuzdala. Duvaj, duvaj, nećeš
Razhladiti moje vrele grudi,
Već na protiv sve ćeš ih pròžêti
Tvojim hudim bjesom, da u njima
Izleže se osveta što žešća.
Neko k meni stupa... U ovome
Gustom mraku ne razabiram lice.

Pojava 6.

Federov, Ovin, pa malo za njim mladi **Upadiš.**

FEDEROV (vadi mač).

Ko to ide? ha, Ovine, ti si.

OVIN.

Federove hrabri, sam tu stojiš?

Digitized by Google

FEDEROV.

S mojim mačem.

OVIN.

Golim! Valjda s njime
Da prkosiš nebeskomu gnjevu!

FEDEROV.

Zanj ne marim... Još dolazi neko.

OVIN.

Upadiš je!

MLADI UPADIŠ (dolazeći).

Prijatelji bež'te;
Krst veliki sa Sofijna hrama
Kao pero sad je odletio;
Zvona, čujte, udaraju sama;
Tamo amo ječe ispod zemlje
Tužni glasi, kô noćnih vampira,
A krv živa teče iz grobova.
Te strahote nikad ne vigjene
Vjesnici su propasti nam skore. . . . . .

Digitized by Google

FEDEROV.

Na njoj ćemo Marti zahvaliti...

MLADI UPADIŠ.

I Delinskom.

FEDEROV.

Ne, jedinoj Marti.

MLADI UPADIŠ.

Ti, budući njen zet, tako zboriš?

FEDEROV.

Odpao ti jezik! Tom riječi
U meni si svu krv uzmutio.
Ja zet Marti? Ako to doživeš
Prezri mene kao podla roba.

OVIN.

Može l' biti?!

FEDEROV (Ovinu).

Znam da na nju mrziš;
Ali tvoja mrzost prema mojoj

Digitized by Google

Tek bit može kan' običan vjetar
Prema ovoj bjesnoj olujini.

OVIN.

Združimo se tada u mrzosti,
Da joj glavu zgnječimo. Rat ovaj
Najljepšu nam zgodu zato pruža.

FEDEROV.

Izjasni se.

MLADI UPADIŠ (polako).

Pazi.

OVIN (isto tako).

Nemam čega
Da se bojim; na čisto smo s njime.
(glasno) Federove, razumjejmo s' prije.
Ja te držim za časna bojara,
Kom se može pouzdano tajna
Povjeriti.

FEDEROV.

Sumnjaš? Evo ruke.
Sofije mi svete, ne bih ti je

Digitized by Google

Ja pružio bio jošte jučer
Za sav svijet, a sad kad je pružih,
Za svoga me smatraj vjerna druga.

OVIN.

Kao drugu evo i govorim;
Ne zaziri od ovoga (pokazuje na Upadiša) Naš je. —
Rat je javljen. Hoćeš li da vidiš
Ovaj isti narod, kog je danas
Ta Borecka za sobom povukla,
Gdje, uplašen od smjelosti svoje,
Sam je sutra šilje
Povezanim rukama u Moskvu,
Kô jedinu rata vinovnicu?

FEDEROV.

To da vidim? Oh!... Nju! je l' moguće?

OVIN.

Izvjesno je.

FEDEROV.

Sumnjam.

Digitized by Google

MLADI UPADIŠ.

Jer ne vidiš
Provaliju pod njom iskopanu?

OVIN.

Broj je velik kao i moć što je
Zatajanih njenih protivnika;
Narod pod užasom
Neprirodnih ovih pojavljenja,
Koja smatra kô zlokobna sebi,
A noć duga .. (vuče ga za ruku). Na posao s nama.

FEDEROV.

Kamo ćemo?

OVIN.

Gdje se već nalaze
Svi sabrani naši prijatelji, ...
Na gradište.

FEDEROV.

K ljudma Ivanovim?

(Federov se za čas koleba.)

Digitized by Google

UPADIŠ (polako).

Koleba se; ako natrag trgne?

OVIN (isto).

Tad ga treba ubiti na mjestu.
(Federovu.) Šta sad misliš?

FEDEROV (rješiteljno).

Neću da razbiram;
Za cjel taku idem i u pako.

(Odlaze. Pada zavjesa.)

Digitized by Google

RAZDIO DRUGI.

Pojava I.

(Šator u taboru vel. Kneza.)

Ivan sjedi, **Maljuta** stoji.

IVAN.

Da, za glave prijatelja mojih
Skupo ću se Marti naplatiti.
S Federovom htjela je da bude
Veledušna, a Federov ipak
Naš ostaje. (Pakosno se smješi.)

MALJUTA.

Ne doznaše srećom
Za Ovina, ni za Upadiša,
Ni za mnoge druge; ti će djelo
Olakšat' nam.

*

Digitized by Google

IVAN.

I bez njih bi, vjeruj,
Lako išlo; bogatstvo i raskoš
Omekšaše starom Novomgradu
Nekadašnji čvrsti duh; i samo
Da ne bjaše Marte, on bi bio
Bez odpora pred noge mi lego.
Čudnovata žena! — O Maljuto,
Da j'i polak njezinoga duha
U kneževa i bojara mojih,
Propao bih.

MALJUTA.

Znao si ih strahom
Obuzdati, kao god i silom,
Što natjera Pskov, Tver i Vijatku
Da pomognu Novigrad pokorit!

IVAN (smješeći se).

Te docnije da pokorim lakše
I njih same, i druge. Ne trpim
Opiranje tih oblasti holih
Volji mojoj; sve ću ih da zbrišem,

Digitized by Google

I u jedno stopim. Prema jugu
I zapadu hoću na daleko
Da razmaknem mojoj vlasti megje,
Te ogromno da osnujem carstvo,
Od koga će strepit' svjet. Već tomu
Prilično je staza prokrčena.
Nogom stadoh za šiju Kazánu,
I konačno zdrobit ću mu glavu
Prvom zgodom; tak' i Astrakanu,
I Velikoj Ordi: svoj tatarskoj moći
Biće skoro konac.

MALJUTA.

A šta čeka
Krimskoga ti druga?

IVAN (smješeći se).

Mog Gireja?
Njega jošte poštediti valja
Da m' olakša sa Sultanom svezu;
Pa ću tada okrenut' ih oba
Na nadmjenu Litvu. Ovu skršiv,
Red ć' i na njih doći.

Digitized by Google

MALJUTA.

Velike su
Te namjere, a sredstva ti mudra.

IVAN.

Da, staza je dosta prokrčena,
Al' na pola samo; k njoj mi pristup
Prječi grdna prepona iznutra,
A to je bojarstvo.
O Maljuto, kako nanj ja mrzim!
Ta aždaja ima preko trista
Tisuć glava!... kad bih joj ih mogo
Sve odsjeći jednim mahom sablje!

MALJUTA.

Neki su ti megju njima vjerni.

IVAN (ustaje).

Koji, molim?

MALJUTA.

Na primjer: knez Glinski
Holmski, Kurbski, Obolenski...

Digitized by Google

IVAN.

Oni?
Od kada si poludio? oni!...
Ni sobstvenoj ne vjerujem braći,
Kamo l' njima. U Rusiji cjeloj
Ti si jedan, u koga se smijem
Pouzdati, jedan ti.

MALJUTA.

Dok živem
Ja t' i neću vjerom okrenuti;
Kaži da svom ocu glavu skinem,
Onog časa pastće ti pred noge.

IVAN.

Znam, Maljuto; i nas dvoje sami
Sve kneževe i bojare ove
Istrjebiti moramo. Megjutim
Obojica od zasjeda njinih
Čuvajmo se,... ti mene, ja tebe;
Znaš, Maljuto? — Sad pred-a-me pusti
Tvog Holmskoga vjernog. (Ode Maljuta.) Šta
je tabor

Ostavio? Od ovog i Kurbskog
Najviše mi zazirati treba.

Pojava 2.

Knez Ivan, pa Holmski.

IVAN.

Zdravstvuj, mili kneže, zdravstvuj. Ali
Čini mi se ti si naumio
Da u ovom ratu meni djêla
Ne ostaviš nikakva, no da ga
Sam dovršiš s tvojom prednjom vojskom.
Kud god progjoh, sve u pustoš nagjoh
Obraćeno tobom:
Nigdje sela čitava, il' živa
Bar čovjeka! Rus je sav popaljen,
Uzeti su Višegrad i Demon...
A ma šta mi to ne reče, kneže,
Dok u Moskvi bjasmo?
Ne bih s' otud ni krenuo bio.

Digitized by Google

HOLMSKI (za sebe).

Crv zavisti već mu srce grize!
(Glasno.) Gospodaru, sada kô i svagda
Bog pomaže tvojemu oružju.
Ja put brzo čistim izpred tebe
Sve do Novog grada,
Tu jabuku da ti sam ubereš.

IVAN.

I Boga mi, valjano ga čistiš.
A šta tamo biva?

HOLMSKI.

Grad j' utvrgjen,
I pripravan na obranu krajnu,
Uzdajuć se u veliku vojsku,
Koju sabra iz predjela svojih,
I u pomoć Litve.

IVAN.

Ja sam ovdje,
A daleko Litva... Ali, kneže,
Uskorimo prije neg prispije.

Digitized by Google

HOLMSKI.

Rekao bih po krastinskom boju
Da će pasti holi grad, čim bude
Bliže stegnut sa četama našim.

IVAN.

Za taj boj ja neznam! (Za sebe.) Gle lupeža!
Zanj mi i ne javlja!

HOLMSKI.

Sam pohitah,
Gospodaru, da te sjajnom vješću
Predusretnem. Jučer na Krastinju
Utaboren stajah,
Kad na drugoj obali Šelona
Pokaza se vojska Metežnika.
Nas pet tisuć; njih do četrdeset!
Izumjeh se pred tim mnoštvom, ali
Družini se brzo okrenuv, viknem:
„Nije vična ustupati Moskva;
„Za mnom, braćo.“
I na konju skočim u rijeku.

Digitized by Google

Ne ostade na obali niko.
Preplivasmo vodu, pa usklikom
„Moskva, Moskva!“ napadosmo složno.
Iz početka Novogragjani se
Otvažno držahu; al' tatarska
Spomoćna nam konjica od nekud
Iskrsnu im mahom iza legja,
I rastroji sve redove njine.
U bijegu bacahu oružje,
Drug skakaše preko druga, neki
Bezobzirce jurnuše u Šelon,
Drugi gustom odjuriše šumom.
Na mjestu ih ostade ubijenih
Do dvanaest tisuća, a dvije
Zarobismo; megju njima zeta
Martinoga s' bojarima mnogim.
Te dovedoh; s ostalima, pitam,
Šta da činim?

IVAN.

Odpusti ih, pošto
Daš strogosti takav primjer, da se

Digitized by Google

Njim zastraši Novigrad. Te druge
Tu ostavi. A sad, kneže zbogom.
Vrati s' odmah natrag. Za sve naše
Dosadašnje uspjehe ja Višnjem
Zahvaljujem najprije, pa tebi.
Zbogom; sutra stignu ću te s vojskom.

(Holmski odlazi.)

Pojava 3.

Ivan; ulazi **Maljuta.**

IVAN.

Neka ugju dva vjećnika glavna.

(Ulazi Davidović i Kurbski.)

Poznate li te zarobljenike?

DAVIDOVIĆ.

Megju njima poznat nam je Ovin
I Federov.

IVAN.

Šta i oni?!... Tada
Jasna mi je ta pobjeda čudna

Digitized by Google

Kneza Holmskog; izdaja tih ljudi
Mnogo mu je jamačno pomogla.
(Maljuti) Uvedi ih sa Martinim zetom.

Pojava 4.

Gornji, Ovin i **Federov, Miroslav** sa **Maljutom.**
Prva dvojica saginju se do zemlje, a treći poklanja se obično. **Olga** docnije.

IVAN.

Oci vaši pokoravahu se
Sve do danas očevima mojim;
Vi se prvi sad iznevjeriste
Meni, svome zakonom vladaru,
Da s' predate inovjernoj Litvi,
Pa zajedno s njome da oružje
Podignete na svetu nam Moskvu.
Ali evo vidite, Bog, svima
Prav sudija, već nevjerstvo kazni;
Šaka mojih ljudi
Razbi vašu mnogobrojnu vojsku,

Digitized by Google

Te vi sada s mnogim drugovima
Bjedni sužnji pred-a-mnom stojite.

OVIN.

Božju kaznu dojsta priznajemo,
I u tvoju uzdamo se milost.

MIROSLAV.

Ti, Ovine, da onako n'jesi
S' konjaništvom tvojim zakasnio,
Sad na Boga ne bi s' odnosilo
Što se možda samo tvom izdajstvu
Pripisati mora, sad u mjesto
Što sužnjima nazivlju nas ovdje,
Mi bi prve Novomgradu sužnje
Podnosili sa Holmskim na čelu.

IVAN.

Prodrzljivče, znaš li pred kim stojiš?

MIROSLAV.

Znam, i to mi ne smeta da kažem
Svu istinu.

OVIN.

Izdajom ne zovi,
Što je samo koban slučaj bio.

Digitized by Google

KURBSKI (za sebe).

Nevaljalac!

IVAN (Miroslavu, u kog je jednako gledao).

Ko si ti? čiji si?

MIROSLAV.

Boga pitaj.

FEDEROV.

Novigrad je njemu
I otac i mati.

IVAN (prezrivo).

Zar kopilan?

FEDEROV.

I takog je izabrala Marta
Za svog zeta.

MIROSLAV.

Izključivši tebe.
Šta? mišljaše tim je poniziti?
Njezin izbor, podli Federove,
Najbolji je dokaz i visine
Njenog duha, i razlike, koja
Izmegj' mene i tebe postoji.

Digitized by Google

Ti osugjen novogradskim vjećem
Zbog zavjere protiv nje u mraku
Udešene, jedini si bio
Megju stidnim tvojim drugarima
Njom izbavljen od sramotne smrti;
Pa ni djelom tako veledušnim
Tvoja duša ne bi potresena,
Već jednakom na nju diše mržnjom!...
Na takom ti dobivenom sluzi
Ne zavidi Novigrad, o kneže.

KURBSKI. (Davidoviću.)

Već Ivanu vilica je donja
Zaigrala.

DAVIDOVIĆ (polako).

Grom će skoro pući.

KURBSKI (isto).

Žalim ovog otvažnog bojara.

(Ivan pošavši na stranu govori za sebe.)

IVAN.

Prkosi mi!... čudno! Gnjev me svega
Obuzeo... drhćem,

Digitized by Google

A planut' mi ipak ne da neki
Glas milosti, koji m' iz dna duše
Zanj' govori.

KURBSKI (polako Miroslavu).

Sad o koncu visi
Tvoja glava; poniznije zbori
Da je spaseš.

MIROSLAV (polako Kurbskom).

Od Ivana groznog?
Taka nada bezumna bi bila.
Poginuti moram, pa odvažno
Da ne zborim pred gjelatom mojim?

(Ivan okreće se Miroslavu.)

IVAN.

Ti, Martinu,
Veledušnost previsoko dižeš:
Da vidimo hoće li se sada
Izlit' i na tebe. Federove
I Ovine, vi s' vratite natrag,
I recite toj bezumnoj ženi:
Tvoj zet s mnogim bojarima našim

Digitized by Google

U sužanstvo pade; dva dni imaš
Da im život spaseš pokorenjem
Novog grada; odbiješ li sljepo
Tu ponudu prvu i poslednju,
Zorom trećeg dana
Dobiti ćeš njine mrtve glave.

MIROSLAV.

K tome dodaj, Ovine, od mene
Prodadeš li Novigrad za zeta,
On će odma preziruć tebe,
Sam zadati sebi smrt dostojnu
Zaručnika dične kćeri tvoje...
Al' ne, toga, Ovine, ne kazuj;
Uzvišenoj Marti
Opomene takove ne treba:
Već joj reci: svojoj hudoj sudbi
Spokojno se odao Miroslav
Tvrdom vjerom da ćeš otačbinu
Od nasilja Moskovskog sačuvat',
Ili slavno s njom zajedno pasti.

Digitized by Google

IVAN.

To izreći smjede! men' u oči
Moje pravo ti nasiljem zoveš,
I ne strepiš?

MIROSLAV.

Ja? Novogragjanin
Na strepnju se nije naučio.

KURBSKI (za sebe).

Propao je.

IVAN.

Od jarosti ništa
Već ne vidim... drzki bezumniče,
Spusti dolje taj nesnosni pogled,
I sagni se ponizno do zemlje
Pred zakonim tvojim gospodarom.

MIROSLAV.

Moj gospodar, o veliki kneže,
Jedini je Novigrad; ti nekad
Naš gospodin bješe; sada više
Ni to n'jesi.

IVAN (izvlači naglo mač govoreći).

Sad sam...

*

Digitized by Google

OLGA (trči pred njega).

Stoj, Ivane!

IVAN (kao skamenjen).

Kakav glas!... ti ko si?... je l' moguće?

OLGA (za sebe).

Poznade me.

IVAN.

Olgo! ti li s' Olgo?!
Dolaziš li s neba, il' iz zemlje?
Još prozbori da bih tvom prisustvu
Vjerovati mogo.

OLGA.

Svjet ukloni.

IVAN.

Svi se odmah udaljite!

OLGA (pokazuje na Miroslava).

Ovaj
Nek ostane.

IVAN.

Za što? (Na njen znak.) Budi.

FEDEROV (za sebe).

Ko je
Ta što ima taku moć nad njime!

(Svi odlaze.)

Digitized by Google

Pojava 5.

Ivan, Olga, Miroslav.

OLGA.

Poznaš li ga, Ivane?

IVAN.

Ne poznam.

OLGA.

A kada si digo mač na njega,
Nije ti se u njedrima srce
Sve potreslo?

IVAN.

Jest od silnog gnjeva.

OLGA.

Oh, hvala ti, milostivi tvorče,
Gdje na vrjeme dogjoh da nad glavom
Sinovljevom očin mač zadržim!

IVAN.

Šta to reče?!

OLGA.

O Ivane, tvoj je,
Tvoj sin ovo.

Digitized by Google

IVAN.

Sin naš!

OLGA.

Tvor nesrečni naše bezumnosti.

(Pokriva lice rukama).

MIROSLAV.

Vječni Bože!...

Al' može li, može l' ovo biti?...
Oh reci mi, ti li s' moja mati?
Ti li, kneže, otac moj? Već jednom
Ja nalazim sladke roditelje,
Za kojim sam čeznuo toliko!...
Od radosti suze prolijevam.

OLGA (za sebe).

Ne držim se više (glasno). Hodi, hodi,
Ostavljeni mili sirotane,
Da nesrećna žena što te rodi
Pritisne te jednom grudma svojim.

MIROSLAV (baca joj se strasno u naručje).

O ljubljena, dobra majko moja!

Digitized by Google

OLGA.

Ah, ovo je meni materinska
Prva radost! (Trgne se od njega.) Biće i posljedna.
Mi nećemo više u životu
Zagrlit se nikad.

MIROSLAV.

Nikad?! ko je
Taj koji će moći da t' od mene
Već odtrgne?

OLGA.

Samo ja.

MIROSLAV.

Ti majko?!

OLGA.

Miroslave, samo za to da bi
Spasla život svom djetetu milom,
Bjedna mati može s' otvažiti
Da pred njime jednom pocrveni,
Al ni zašta drugo. Moram ljuto
Da izplatim grjeh mladosti moje...

Digitized by Google

Razumio si me...
A sad ruku cjelivaj tvom' ocu.

MIROSLAV (za sebe).

Njegov pogled slegjuje mi srce...
Rodio me ipak... Neka bude.
(Kleknuvši.) Mili oče, razgnjevih te, prosti;
Pogrešku ću svoju popraviti.
Sinovljenom nježnom odanošću.

IVAN.

To od tebe očekujem; evo
Očinsku ti svoju ruku pružam.
Duh onako krjepak, neustrašljiv
Mogo s' naći samo u mojoj krvi
Ustaj.

OLGA (za sebe pruživ ruke k nebu).

Bože, milostivi Bože,
Ti si njega dirnuo u srce;
Nek ti bude slava vjekovita!

IVAN.

Kleknuo si kao rob pred mene,
A ustaješ kô moskovski bojar,
I knez doma Rurikova... Ali

Digitized by Google

To za sada nek' ostane tajno.
(za sebe.) Ovim dječkom koristit se mogu.

OLGA (trči k njemu i stiska mu ruku megju svojima).

O Ivane, hvala ti do vjeka!
Ti si bolji no što ljudi kažu.

MIROSLAV.

Ja s' osjećam milošću tolikom
Sav poražen, ... ali ... al' me, oče,
Jedno muči.

OLGA (strepnjom).

Djete!

MIROSLAV.

Podiže se
Strašna sumnja u mojemu duhu,
I truje mi sladost ovog časa.

OLGA.

Kakva sumnja?

MIROSLAV.

Izreć je ne smijem.

OLGA.

Ni pred nama?

Digitized by Google

IVAN.

Slobodno govori.

MIROSLAV (kleknuv opet).

Roditelju dobri, hočeš li mi
Ukratiti Ksenijinu ruku?...
Oh nemoj me te djevojke mile
Lišit' sada; milostima tvojim
Još tu jednu i najveću dodaj,
Pa ćeš biti najslagje mi želje
Od jedan put danas ispunio,
Svu stvorio sreću mog života.

(Ivan stoji namršteno zamišljen).

OLGA.

Šutiš?

IVAN.

Mnogo ište, mnogo, mnogo.

MIROSLAV (ustaje).

Majko, sad sam na vijeki bjedan.

IVAN.

Bezumniče, da t' ispunim molbu,
Novigrad bi sav gledao na te
Podozrenjem najvećim, pa možda

Digitized by Google

I na samu Martu. Hitra imaš
Suparnika, koji na te motri;
I po ovom što je već vidio
Kad bi u trag tvom rogjejnu ušo,
Težko tebi! mogao bi lako
Tvoju ljubav platiti i glavom.

OLGA.

Tóg se ne boj, ja za taki slučaj
Dobra stojim... Oh, pošto je mene
Postignula nesreća, bar njega
Učini mi srećna, pa ti praštam
Moje jade svekolike. Marta
Premda znaše njegovo poreklo,
Ipak ga je pored djece svoje
Odhranila kao nježna mati,
I čuvajuć vjerno našu tajnu,
Najposlje mu svoju kćer jedinu
Poklonila. To učini tvoja
Protivnica. Ne, u veledušju
Ti ne smiješ za njom izostati,
Na nesreću kćer joj osuditi,
Kad ti j' ona sina usrećila;

Digitized by Google

Jer to dvöje ljube s', o Ivane,
Onom istom nježnošću se ljube
Kojom nekad... O moj Bože!... i ti,
I ti s' nekad ljubav osjetio;
Bar uštedi njene muke sinu.

IVAN (po kratkom čutanju).

Danas ništa ódreć' vam ne mogu.
Miroslave, vratićeš se tvojoj
Zaručnici, al', čujte me dobro
Obadvoje, pod uslovom jednim...

MIROSLAV.

Ja ga primam, ma najteži bio.

IVAN.

Da kazati nećeš ni Kseniji,
Niti Marti nit ikomu živóm,
Da si ovdje tvoje roditelje
Poznao danas.

MIROSLAV.

Sveta će mi biti
Tvoja volja; šutat' ću kô nijem.

Digitized by Google

IVAN.

I to dokle Novigrad ne uzmem.
A megju tim da se tamo ne bi
Domislili čemu
Slobodne ću s' tobom odpustiti
Sve bojare Holmskim zarobljene.

MIROSLAV.

Za svakoga biće dakle srećan
Ovaj dan! Moj oče, kakvim rječma
I na čemu prije da t' zahvalim?

(Ljubi mu ruku.)

IVAN.

Jesi l', Olgo, sada zadovoljna?

OLGA.

Svoj zadatak svrših, i toliko
Utješenja sladkog u spomenu
Ovog dana ja odnosim sobom,
Da će njime biti
Sav ostali život moj ublažen...
Bar već neću u pustinji mojoj
Tako gorko na te pomišljati.
Sad, Ivane, zbogom.

Digitized by Google

IVAN.

Već odlaziš?
Ostavljaš nas!... tu ostani, Olgo,
Zaklinjem te Bogom, tu ostani
Megju nama, moj angjeo budi;...
Pored tebe osjećam se boljim;...
Ne, svijet me više
Pored tebe neće zvati groznim.

OLGA.

Sudbina je moja neumitna,
Treba da se vrši.

IVAN.

Ti je sama
Taku stvori, al neba mi ovog,
Ja ću drugče tok joj okrenuti.

OLGA.

O Ivane, poštuj moju bjedu.

MIROSLAV.

Barem tvoje sklonište nam kaži.

IVAN.

Naći ću ga, čim rat ovaj svršim.

Digitized by Google

OLGA.

Kod sve vlasti tvoje nać me nećeš
Dok ja ne bih htjela, pa sve naše
Da obigješ pustare, i stepe,
Da najdublje peštere ispitaš,
Da prevrneš svu rusijsku zemlju.
Kô duh neki, kao prazna sjenka,
Ja oblećem u svakome vidu,
I svuda sam, a nijesam nigdje.
Et', Ivane, srećnoga života
Koj' provodim!... al' ga i zaslužih.
(otvara naručja Miroslavu.)
Miroslave, jednom još.

MIROSLAV (pada joj u naručja).

I nikad,
Već te nikad ja vidjeti neću?

OLGA.

Hoćeš, ako tvojoj miloj glavi
Opet kakva zaprjeti opasnost,
I ja za nju, kao sada, doznam
Na vrijeme; tad će tvoja mati
Doletiti, da t' izbavi. Ovaj

Digitized by Google

Prsten svaka otvara mi vrata,
I svačiju pribavlja poslušnost...

IVAN.

Prsten moj!

OLGA.

Bez njega ne bih danas
Bila mogla do šatora ovog
Prodrijeti. (Ivanu) Oh! na jednom njemu,
Na njemu ti jednom zahvaljujem.
Zbogom, sine,... ja te blagosivljam
Kô na smrtnom času... srećan budi...
Bar srećniji od žalosne Olge...
Zbogom! (Odlazi naglo.)

MIROSLAV (stere za njom ruke).

Majko, majko!

IVAN.

Moja prva i jedina ljubav!...
(Sjetno za sebe.) Pa i prva žrtva! o proklestvo!...
Ha ha, smješan sam postajem sebi;
Dojsta smješan... Ipak... vjerna Olga...
Šta! budala od jedanput postah?
Okan'mo se djetinjastih misli.

Digitized by Google

MIROSLAV.

Izčezla je ispred naših oči
Kô nebesko kakvo pojavljenje!
(k ocu) Ti mi jedan sad ostaješ, oče.

IVAN.

Da, dogjimo k sebi. (Za sebe.) Krasna mis'o
Pala mi je na um: ovaj će mi
Otvoriti Novigrad bez muke.
Čuj me, milo djete...

Pojava 6.

Maljuta i pregjašnji.

MALJUTA.

Gospodaru,
Od velikog Mačenosca pismo.
(Predaje mu pismo, Ivan ga čita.)

IVAN.

Livonija nija propustila
Novogradskog glasnika u Litvu.
Tim spoljašnje pomoći sva nada
Isčezla je za obsagjenike.

Digitized by Google

MIROSLAV (za sebe).

Vjest porazna!

IVAN.

Do koji dan moj je
Taj veliki Novigrad. Još noćas
K njemu krećem, da g' odasvud stegnem.
(Maljuti.) Vojvodama javi da sve spreme
Za odlazak, a pred šator odmah
Dovedi mi sve zarobljenike.

(odlazi Maljuta.)

Miroslave, ja ne smećem s uma
Da je bio Novigrad koljevka
Očevima mojim; on mi s toga
I na srcu leži, pa bih htio
Da m' uštedim grozni, krajni udes,
Što ga čeka po ratnome pravu,
Ako g' otmem silom.
Al se bojim da punica tvoja
Tjerajući odpor do krajnosti,
Ne zatvori mojem milosrgju
Svaki put.

Digitized by Google

MIROSLAV.

Oh!

IVAN.

Ti, njen zet, bi l' mogo
Okrenut je na blažije misli?

MIROSLAV.

Kakve?

IVAN.

Nek grad preda.

MIROSLAV.

Ja ne smijem
O predaji ni spomenuti joj.

IVAN.

Tad svetog mi Vladimira, Marta
U otetom Novomgradu biće
Prva žrtva.

MIROSLAV.

O moj oče, milost!

IVAN.

Čim se ne da sklonit na predaju
Za nju nečeš milost izmoliti...
(Blago.) Ali, dječko, hodi bliže; čuj me,...
Ti sam joj je pribaviti možeš.

*

Digitized by Google

MIROSLAV.

Ja pribavit!... Ne pojimam... Kako?

IVAN.

Tako, sine, da vrativ se natrag
Ti obranu Moskovskijeh vrata
Na se uzmeš, pa da jedne noći
Mojoj vojsci otvoriš ih tajno.

MIROSLAV.

Bože sveti! Novigrad da izdam!

IVAN.

Da ga spaseš s njom zajedno. Ajde
I drugima tamo pridruži se;
Ali čuj me, Miroslave; ako
Ne uzhtjedeš volju m'izvršiti,
Tad do malo dana na poljani
Vijećevoj prisustvovati ćeš
Groznom sudu velikoga kneza...
Pa uz mater neću ni kćer moći
Da poštedim.

MIROSLAV.

Nju si mi obećo.

Digitized by Google

IVAN.

Što j' obećo otac, to državna
Dužnost može natjerati kneza
Da poreče. Ne šali se dakle.

MIROSLAV.

Da postanem izdajica? Nikad.

IVAN (hvata ga za ruku).

Promisli se, dječko moj, i dobar
Hristijanin budi; Bog dječiju
Neposlušnost najstrožije kazni.
Kada možeš tisuća života
Mojim ljudma i vašima spasti,
Zar krv njinu uzećeš na dušu?
Tad sobstvenu predao si paklu.
A to za što?

MIROSLAV.

Novigrad da spasem.

IVAN.

Kad ga samo nebo osudilo,
Ti ga spasti nećeš. Sveti mi se
Naš Vladimir javio u Moskvi,
I reko mi: idi i pogani

Digitized by Google

Grad pokori. To je Božja volja;
Tako mi je velji svetac reko.
Mene dakle poslušavši, Boga
Poslušaćeš ... (Miluje ga po obrazu.) Idi, djete moje.
Kad bi imo štogod da mi javiš,
To Vijatku povjerit se možeš,

(Miroslav ode.)

IVAN.

Da, sad idi; u mreži si mojoj.

Pojava 7.

Maljuta i Ivan.

MALJUTA.

Svi ti sužnji pred šatorom stoje.

IVAN.

Neka stupe glavniji unutra.

(Ulaze Ovin i Federov i još šestorica. Ivan pristupa k njima.)

Milost svoju na vas izlijevam,
I vraćam vas domovima vašim.

(Svi padaju ničice k' zemlji. Federov stojeći više onima koji su na polju.)

Digitized by Google

FEDEROV.

Slobodni smo!

SPOLJA SVI.

Ura!

IVAN.

Ti Ovine,
Kaži Marti, Delinskom, i svemu
Novomgradu ove rječi moje:
Zaludu se u litvansku pomoć
Još uzdate; ta vam ne će doći.

OVIN.

Šta! zaludu?

IVAN.

Poglavica mačenosnog reda
Evo pismom javlja mi da nije
Propustio kroz Livonsku zemlju
Poslanika vašega za Litvu.

JEDAN ZAROBLJENIK (za sebe).

Propalismo!

IVAN.

Sad stojite sami
Protiv sile svih oblasti mojih;
Kad god hoću, satrti vas mogu.

Digitized by Google

Ipak žalim moje staro gnjezdo,
I tri dni vam za predaju dajem.
Ko i za tim u odporu bude
Uzdržao Novigrad, taj biće
Grozni krivac
Sveg pokolja, pljačke, razorenja,
Svih užasa, koje sobom nosi
Silovito preoteće mačem.
Toga ćete proklinjat', ne mene.
Čuli ste me, a sad odlazite.

(Svi se duboko klanjaju i odlaze.)

Ovi sada posijaće tamo
Strah veliki, razdor, metež, bunu. —
Ej Maljuto, ne vrjedi li ovo
Više nego sve pobjede Holmskog?

(Maljuta se klanja.)

MALJUTA.

Svak neka se pokloni tvom umu.

(Pada zavjesa.)

Digitized by Google

RAZDIO TREĆI.

Pojava 1.

Velika soba u Martinom dvoru sa dvojim vratima. **Ksenija** šeta zamišljena, ulazi **Miroslav.**

KSENIJA.

Miroslave, šta je otud novo?

MIROSLAV (sumorno).

Boj jednako traje, i već naši
Potisnuše hrabro Moskovljane
Sve do šatra njinih?

KSENIJA (veselo).

Čak do šatra?
Još ako im i u tabor prodru!
O moj Bože, tad pobjedonosan
Natrag bi se moj brat povratio!

Digitized by Google

MIROSLAV.

Vrijeme je da pobjeda jednom
I na našem oružju zasija.

KSENIJA.

Kan' i radost na tvojemu licu,
S kog nikako da se mrak razigje!
Oh! kakva te tajna briga mori,
Te je kriješ i od mene same?
Miroslave, odprje naše duše
Jedna drugoj izlijevahu se
Povjerenjem sladkim... oh, vrati mi
Ono srećno vrjeme.

MIROSLAV.

I jednako
O sestrice mila, ti previgjaš!
Nu reci mi: koga nije briga
Sad u ovom gradu obuzela?
Ukaži mi sad na jednom licu
Znak radosti.

KSENIJA.

Eto na mom gledaj:
Usred ratne svakidašnje rike,

Digitized by Google

I pod kosom smrti, čim te vidim,
Ja se sladko smješim, jer u prkos
Pogibljima svima, meni tada
Samo pliva u radosti duša.
Hoću l' poginuti? a šta marim,
Kad znam da ću poginut' do tebe?

MIROSLAV.

(uzevši nježno njenu ruku sa obe svoje).

O Ksenijo sladka! u čemu si
Divna više, da li
U ljubavi, ili u bodrosti?

KSENIJA.

A zar bodrost tebi oskudjeva?
Zar Ivana i njegovu snagu
Što iz bliza vidje, tvoj duh klonu,
I očaja za spas Novog grada?
Ne, to nije, niti može biti;
(Pušta mu ruku.) Bog ne dao da o tome samo
I posumnjam... jer tad već ti ne bi
Onaj bio pred očima mojim...

Digitized by Google

MIROSLAV.

Razumjem te... Ja takogje velim:
Bog ne dao, da očajam ikad
O pobjedi našoj,
Jer Ksenijo, svanuo bi tada
Dan najcrnji u mome životu.

KSENIJA.

Dan najcrnji? Šta te rječi znače?
Strašna mis'o sinu mi u umu...
Zar bi konac ti životu svomu...?
Oh!

MIROSLAV.

Ne boj se; u svakom slučaju
Kreposno ću bjedu podnositi.

KSENIJA.

Je li da ćeš?... stalno, veledušno.
Takav, vidiš, takav govor volim.
Al' na bjedu i ne mislim; mislim
Na pobjedu samo, i vjerujem
U nju tvrdo; mislim kako ćeš se
Na braniku Moskovskijeh vrata
Ti pokazat cjelom Novom gradu

Digitized by Google

Divni onaj plemeniti borac,
Koga vazda sa oblikom tvojim
Ja blaženo sanjah, i kako ću
Moći svakom' ponosno da reknem:
Taj junački borac za Sofijno
Sveto pravo, taj je moj zaručnik.

MIROSLAV (za sebe).

Ah! šta trpim!

KSENIJA.

Ti uzdahnu opet!

MIROSLAV.

Jer bezposlen čamim na tom mjestu,
Koje, priznat moram, nerasudno
Sam odabrah; volio bih, da se
Sada borim tamo uz Boreckog.

KSENIJA.

I da opet u tvom sljepom žaru
Megju Ruse srneš, te rob njihov
Da ostaneš? O Sofijo sveta,
Ne dopusti da nikada više
Ja doživim onakovih muka.

Digitized by Google

Sada vidim da je razborito
Tvoju želju majka uvažila.
Ono mjesto na Moskovskim vrat'ma
Dajuć' polja svoj hrabrosti tvojoj
Samo tvoju zadržava plahost.
Tamo nju ćeš, mene, svu otačbu
Spasti srećno. — Sad te već ne držim.
Daj mi ruku. . Do vigjenja... Zbogom. (Ode.)

Pojava 2.

Sam **Miroslav.**

Kad bih mog'o za čas odahnuti
Ubjegjenjem njenim! ali na što
Samobmana prazna, kad smrt visi
Nad glavama toli milim? mogu,
O Ksenijo, mogu tamo spasti
S tobom majku, ali kako? kako!
Da otačbu izdam, tu otačbu
Koju ljubim kan' i ti, za koju
Svu sam gotov proliti krv moju!
Oh! strašan je moj položaj!... Ipak

Digitized by Google

Ko zna? Ako danas dvinska vojska,
Kojoj ode Borecki na susret,
Protuče se kroz Moskovski logor,
I dogje nas podkrjepiti, valjda
Još spasenje nije nemogućno.
Bože, koji karaš a i tješiš,
Ti izbavi Novigrad i mene,
Da izdajnik njegov ne postanem...
Ne, još takav n'jesam; ja, istina,
Na Moskovskim tim vratima stojim,
Al' s' opirem stalno zahtjevima
Kojim otac na me navaljuje.
Jest, slobodno još uzdahnut' mogu
K nebesima ovim, i milomu
Novom gradu pogledat u oči.
Ne, Ivane, ne dam ti ga drugče,
Već kad vidim da mu je prelomljen
Mač junački u klonuloj ruci,
Te iz njega da izlazi duša.
Ko to amo dolazi?... Šta čujem?
Martin glas... Delinskog... i još nekih,...
Šta će reći da boravim ovdje

Digitized by Google

Za vrijeme boja?... Ovuda bih
Baš na susret njima izišao,
A ova je soba bez izlazka...
Sakriću se u nju, dok ne pogju.

(Ulazi u sobu sa strane.)

Pojava 3.

Marta, Delinski, Kiprijan, Vasilije, Srezenov.

MARTA.

Nemirna sam; još ta dvinska vojska
Ne prispjeva, nit se blizu vidi,
A megju tim amo sam Borecki
Izdržava svu žestokost boja.

DELINSKI.

On s' uspješno tuče, a do podne
Dvinjani će stići. Mene tišti
Druga briga: sa dolazkom njinim
Broj se množi gradskih branilaca,
Ali hrana sve na manje spada.
Raž je rjedka na svim trgovima,
A sasvim je nesta na slavenskom.

Digitized by Google

S toga jutros tam nereda bješe,
Te moradoh ukrotit ga silom.
Ali silom krotiti se neda
Glad, gospodo; ovoj nuždi valja
Il' doskočit' odmah, il nadat' se
Da plamenom najstrašnije bune
Do malo nam Novigrad sav bukne.

KIPRIJAN.

Te Ivanu sebe i nas preda.
Tu bojari treba da pomognu.

SREZENEV.

Dosta snage imamo u ruci,
Da u zaptu, kad bi ustrebalo,
Zadržimo bjes i samog puka.
Tu je nužna sad najveća strogost.

MARTA.

I već ništa?

SREZENEV.

A šta drugo?

MARTA.

Strogost!
Ma od gladi puk i skapo, je li

Digitized by Google

Vasilije? i skapo od gladi
Kod žitnica svojih trgovaca,
I bojara hranom prepunjenih?...
O nemila, stidna samoživlja!
(Srdito.)
Ti ćeš prvi otvorit' mu svoje.

SREZENEV.

Ja?

MARTA.

Ti glavom, stari Vasilije
Srezeneve?

SREZENEV.

Pa ti, Marto, samnom
Tako zboriš!... a kad ne bih htio?

MARTA.

Hoćeš silom.

SREZENEV.

Silom?... Ja ti evo
Velim: neću; i da vidim toga
Koji bi me prisiliti htio.

MARTA.

Vidjećeš ga odmah. (Naglo k vratima.)

Digitized by Google

DELINSKI.

Kuda, Marto? (Zadržava je.)

MARTA.

Pust' me.

DELINSKI.

Kuda?

MARTA.

Tam', u kraj slavenski;
Pa do noći ako zrna bude
U žitnici njegovoj, da n'jesam
Već Borecka.

DELINSKI.

Šta? ti sama puku
Naznačićeš stazu gradske pljačke?...
Tad je već sve prošlo.

KIPRIJAN.

Ne, ne Marto;
S pljačkom ide megjusobni pokolj;
Bolje odmah Novogradska vrata
Da rastvoriš velikomu knezu.

MARTA.

Jest, tako je; vi imate pravo...

*

Digitized by Google

KIPRIJAN (polako Vasiliju).

Stišaj s' i ti malo.

MARTA.

Al vidite
Kako me je zanio van sebe
Taj sebičnjak, nedostojan sjajnog
Svoga čina.

SREZENEV.

I jednako, Marto
Vrjegjaćeš me?

MARTA.

Ja prezirem take.

SREZENEV (hvata se za sablju; svi ga okružuju).

Ha! žena si... zaboravih...

DELINSKI.

Molim
Posadnice, kraj, kraj ovoj raspri;
Srezenev je tvoj prijatelj stari.

MARTA.

O Delinski, kad nesrećne žene
I dječica naših branilaca,
Padajući od užasne gladi,

Digitized by Google

Prihvate se za stolove naše,
Da ulomkom gosposkoga hljeba
Jadnu dušu u sebi zadrže,
Zar da zvjerski potući ih damo?
A to ipak naš posadnik jedan
Mogao je da izrekne! kako
Da ne planem?... Oh, tek sada, sada
Počinjem se bojati za sudbu
Otačbine.

SREZENEV.

Ja s' izrazih strogo
Protiv pučke bune, a ne gladi,
I odrekoh svoj pomoćni dio
Samo gnjevan, što m'onako ljuto
Ti spopade.

DELINSKI (Marti).

Eto vidiš!

KIPRIJAN.

Golo
Nesporazumljenje! mir, mir opet
Megju vama; spasćemo se samo
Našom slogom.

Digitized by Google

MARTA.

Nesporazumljenje!
Kaži hitro izvijanje rječi...
Poznajem ga.

SREZENEV.

Ali ti, Borecka,
Šta ti sama tomu gladnom puku
Ne ukažeš svoje veledušje,
No lukavo namećeš ga drugom?

(Marta ga gleda strogo i prezrivo.)

DELINSKI.

Srezenove, umukni; dok ovdje
Tako zboriš, Martino se žito
Razpoklanja po slavenskom kraju.

SVI.

Šta čujemo!

DELINSKI.

Ova mati naše
Domovine čim doznade jutros
Za tamošnju oskudicu, odmah
Podmiri je obilatom hranom.

SVI.

Čast, čast Marti!

Digitized by Google

MARTA (podvija ruke).

Zar što Novogradsku
Vršim dužnost?

KIPRIJAN.

Plemenita dužnost!
Primjeru će tvomu sljedovati
Sve bojarstvo. Gospodo, je l' tako?

SVI.

Svi do jednog.

SREZENEV (za sebe).

Postigjen sam grdno!

KIPRIJAN.

Tvoj gnjev pade, Srezenove dični,
A takogjer izčeznu i Martin.

DELINSKI.

Pa molimo da pružite odmah
Jedno drugom prijateljski ruku.

SREZENEV (pristupa Marti).

Zbunjena me vidiš... Klanjam ti se,
I molim te rado za oproštaj.

Digitized by Google

MARTA (pruža mu ruku).

I ja tebe, o drugaru vjerni
Oca moga; bih i sama nagla;
Izvini me... Nepoznate vama
Teške muke raztrzavaju me.

Pojava 4.

Šujski i pregjašnji.

KIPRIJAN.

Šujski!

DELINSKI.

Zar ti, kneže?

ŠUJSKI.

Ja, zlosrećni
Glasnik bjede. Već ni stope nema
Svoje zemlje Novigrad na Dvini;
Sve pritisnu Ivan.

DELINSKI.

Grad tamošni?...

ŠUJSKI.

Već osvojen.

Digitized by Google

MARTA.

Ali vojska, koju
Nama posla?

ŠUJSKI.

Vojska!

MARTA.

Zbori.

ŠUJSKI.

Pošto
Bih pobjegjen, otisnuh se za njom,
Sustigoh je, i dolažah s njome
Na korabljam; ali bjesni Ilmen...

MARTA.

Bože, Bože!

ŠUJSKI.

Proguta je noćas.

SVI.

Oh!

DELINSKI.

Porazno!

MARTA.

I sva, sva propade?

Digitized by Google

ŠUJSKI.

Kô što vidiš, iz nje sam dolazim
S nekoliko još spasenih druga.

(Svi poraženi čute.)

MARTA (za sebe).

Niz nesreća osiplje se naglo,
Te sustiže jedna drugu!

ŠUJSKI.

Sa mnom
Provuko se u grad i Litvanski
Naš poslanik

DELINSKI.

Već je tu? A gdje je?

ŠUJSKI.

Gomilama puka obustavljen
Nije mogo sljedovat' mi; jedva
Sam izmakoh. Dakle već ni samom
Kazimiru nadat nam se nije?

MARTA (privaća naglo).

Nadat nam se, kneže, u otvažnost,
I u staru Novogradsku sreću.

(Obraća se živo drugima. Stupa na vrata Teofilo.)

Digitized by Google

Prijatelji il' klonuste sada?
Velike su nezgode, al' valjda
N'jesu veće od vašega duha.

DELINSKI.

Ne, Borecka, o čeličnost našu
One će se razbit' svekolike.

(Teofilo stupa naprijed).

Pojava 5.

Teofilo i pregjašnji.

TEOFILO.

Posadniče, i taj tvrdi čelik
Previti će snaga Ivanova.

KIPRIJAN.

Teofilo!

MARTA.

Oh! zlokobni prorok!

TEOFILO.

Al istinit po nesreći, Marto!
Prorokovah, i sve se do sada
Izpunilo. Još li ne uvigjaš,

Digitized by Google

Da vas onda mojim slabim glasom
Na pogiblju Bog opominjaše?
Ta je blizu, već je tu... oh nemoj,
Nemoj da se sa svim i dokonča
Po užasnom mome proročanstvu.
Za to amo i dolazim. Više
Nije možno spasti otačbinu,
Al narodu moći će se barem
Još ublažit' gorka sudba, koja
Ovako ga čeka.

DELINSKI.

Kako, oče?

TEOFILO.

Pregovor'ma; vrjeme im je krajnje.

DELINSKI.

O tom neću ni da čujem.

MARTA.

Ko god.
S knezom ište pregovore, taj je
Izdajica u očima našim.

Digitized by Google

TEOFILO.

A u šta se već uzdate? naše
Vojske biše u sukobu svakom
Potučene, gradovi do jednog
Svi oteti, korablje nam vodom
Progutane, a velikim knezom
Zauzeta zemlja svakolika.
Sva moć naša skučena je sada
Na zidine ove, megju koj' ma
Glad nemila bjesniće do malo.

DELINSKI.

Kod nevolja sviju, kojima si
Ti sam, oče, mnogo doprineo,
Do god stoji Novigrad na nogam'
Jošte nije ništa izgubljeno;
Jedna samo srečna bitka, pa smo
Njom sve spasli.

TEOFILO.

Ja doprinjeh, reče...

MARTA.

Ti, nalogom da se tvoje čete
Uklanjaju izpred Ivanovih;
Tim ne malo podkopa nam snagu.

Digitized by Google

TEOFILO.

Al naložih za to da ne štede
Ni Pskovljane, niti Vijačane,
Nit' ostale saveznike Moskve.

MARTA.

Šta to znači? šibaš samo ruke,
A u srce nećeš da udariš!

TEOFILO.

Za otačbu što mogoh učinih,
A Ivanu zakleh se na vjernost,
Pa zakletvu pogaziti neću.

DELINSKI.

Novigrad je zakletva ti prva;
Što god reko, ono je izdajstvo.

KIPRIJAN.

I ako ga ne kaznimo odmah,
To zahvali svetom činu tvomu.

TEOFILO.

Kaznite ga sada, presjecite
Put jedini što g' ostavih sebi
Da pomognem u posljednjem času

Digitized by Google

Otačbini kod velikog kneza.
Bog vas drži jošte zasljepljene,
Al ćete me potražiti skoro.

(Odlazi.)

Pojava 6.

Federov i pregjašnji.

FEDEROV.

Posadniče, vjest o izgubljenoj
Dvinskoj zemlji, o tamošnjoj vojsci,
Što propade noćas u Ilmenu,
I sujetnom u Litvu poslanstvu,
Kô munja je kroz grad proletila.
Puk uzrujan iz svih se krajeva
Na poljanu vjećevu gomila,
I metežnom vikom zahtijeva
Da g' izbaviš, ili da grad predaš.

MARTA.

Federove, trči k mome sinu
Van zidova, i kaži mu da se
S vojskom odmah vrati.

Digitized by Google

FEDEROV.

On već poče
Odstupati, i skoro će s vojskom
Bit' u gradu.

MARTA (bojarima).

Prijatelji, evo
Presudnoga časa, kad moramo
Svu razviti snagu našeg duha.
Na poljanu sa mnom.

SVI.

Svi, svi tamo!

FEDEROV.

Ne, Borecka, samo ti ne idi.

MARTA.

Za što?

FEDEROV.

Narod tebe u glas krivi
Za nesreće svoje svekolike,
I osvetom prijeti ti gnjevno
Ako pred-anj stupiš...

MARTA.

Na poljanu.

(Za Martom svi odlaze. Federov sam ostaje.)

Digitized by Google

FEDEROV.

Ta se žena ne da zastrašiti!
Ne mogoh je zadržati samu,
Da joj kažem za snošenja tajna,
Što Miroslav ima ih sa knezom.
Al' i bolje; u mom nestrpljenju
Da g' uklonim, htjedoh govoriti,
Nemajući dokaza ni jednog...
A bez toga saslušan bih bio
Kô klevetnik najvećim prezrenjem.
Dokaza mi, dokaza mi treba...
Ona vrata škripnuše! da nije
To Ksenija?

(Povlači se za stub.)

Oh, hoću li barem
Glas joj sladki čuti!

Pojava 7.

Miroslav oprezno izlazi; **Federov** za stubom. Docnije **Vijatko.**

MIROSLAV.

Svi se razigjoše.

Digitized by Google

FEDEROV.

Zar Miroslav!

MIROSLAV.

Šta sam ovdje čuo!
Na taku li stjerani smo krajnost!
Bože! Smrt je već nad Novim gradom
Rastvorila svoja crna krila,
A ja štita moga još ne pružih
Nad glavama najmilijim što ih
U njem' imam!

VIJATKO (ulazeći).

Već te jednom nagjoh.

MIROSLAV (očajano).

Vjatko, Vjatko!

VIJATKO.

Doznao si dakle
Za sve naše strahovite bjede.
Mjera im je navršena, mislim;
Nećeš li se rješiti ni sada?

MIROSLAV.

Na što, Vjatko? o za Boga, na što?
Na izdajstvo! Za to li si došo?

Digitized by Google

Ja nijesam za izdajstvo rogjen,
Nanj ja mrzim kao i na pako.
Ne smješi se tim osmjehom kletim;
I na tebe, crni Vjatko, mrzim
Što-no mi ga podlo savjetuješ.

VIJATKO.

Zapovjesti tvoga oca vršim.

MIROSLAV.

Moga oca! tog Ivana groznog?
O je l' ikad ris začeo jagnje?
Ne, on nije otac moj, jer da je
Ne bi bio nikad pomislio
Da onaku naloži mi žrtvu,
I ako je njemu ne prinesem
Onakom mi zagrozio prjetnjom.

VIJATKO.

A na prazno on ne prjeti nikad.

MIROSLAV.

Bježʼ od mene, ostavi me, molim,
Jer satana kad u svoju mrežu
Jednu dušu hoće da ulovi,

*

Digitized by Google

Okupi je samo u trenutku
Ovakovom u kakvom se sada
Ja nalazim. Bježi, bježi, bježi.

VIJATKO.

S odgovorom kakva mi ga dade?
Ja sam bolji prijatelj i Marti
I Kseniji nego da Ivanu
Za njih smrtnu presudu odnesem
Podpisanu njinim Miroslavom.

MIROSLAV.

Oh!

VIJATKO.

A ipak moram njem' u tabor
Noćas ići. Znaj, ovo je sada
Čas posljednji što pred tobom stojim.
Sad konačno rješiti se moraš
Za njin život, ili za smrt njinu.

MIROSLAV.

Ne još, Vjatko, ne navaljuj tako;
Sad ne mogu, čekaj još do sutra.

Digitized by Google

VIJATKO.

Kad posljednji izbijaju časi
Novom gradu već čekanja nema.
Eto već se iz svih pet krajeva
Narod buni, i predaju ište.
Zar čekaćeš da velikom knezu
Gradska vrata sutra sam otvori?
Tada za te sve je izgubljeno:
I grad, tvojoj vjernosti u prkos,
I krivicom tvojom dom Boreckin.

MIROSLAV.

Sve je tako; ali...

VIJATKO.

O izdaji
Nekoj zboriš! a sad već spram koga?
Novom gradu nije li prelomljen
Mač junački u klonuloj ruci,
Te iz njega već izlazi duša?
Sad izdaje može bit na njemu
Koliko god
I na mrtvoj lešini ubijstva.

Digitized by Google

MIROSLAV.

Ima j' ipak, ima je, moj Vjatko.
Ona vrata meni povjerena
Da, braneć ih, na njima i umrem,
Ja napuštam prije no i narod;
Ja njegovog protivnika krišom
Uvlačim mu u njedra, i svaku
Predaje mu cjenu oduzimam.
Vaj! stidno je, stidno je to djelo,
Njim za svagda okaljano m'ime!

VIJATKO.

I to prazno ime više ljubiš
No i Martu i Kseniju tvoju?
Ajde dakle,
Ajd' spasi ga, divni ljubavniče,
Cjenom krvi njine, pa uživaj
Za tim gordo tvoju taštu slavu
Nad krvavim njinim grobovima.

MIROSLAV.

Užasan si!

Digitized by Google

VIJATKO.

Zbogom .... Šta me opet
Zadržavaš? Tvoj odgovor imam;
Noćas će ga i tvoj otac čuti.

MIROSLAV.

Da si proklet! Idi. (Otisnuje ga.)

VIJATKO.

Ali sutra
Kad se amo vratim š njim, te vidiš
Da pod mačem Maljutinim lete
Sa ramena dvije ženske glave,
I tužno ti padaju pred noge,
Tada za to nemoj krivit mene.
Ja ti rekoh. Do vigjenja.

MIROSLAV (hvata ga za mišicu).

Stani ...
Groznu si mi predočio sliku,
I š njome mi mjeru očajanja
Navršio ... Evo svemu konca.

VIJATKO.

Šta u mene tako divlje gledaš?
Ti me plašiš.

Digitized by Google

MIROSLAV.

Rećićeš mom ocu:
Stavio si nesrećnoga sina
Izmegj' časti i ljubavi tako
Da, ma kojoj pregnuo, on mora
Jednu s drugom bjedno uništiti;
Volio je da uništi sebe.

(Odgura ga i izvlači mač, ali ga Vijatko krjepko hvata za ruku.)

VIJATKO.

Nećeš tako... čuj me, nesretniče.
Ne razbiraš da bi svojom smrću
U Ivana osvetu još žešću
Izazvao na bjednice one?
Užasan bi njihov konac bio,
Bio b' takav kakva samo može
U svom gnjevu Ivan izmisliti.
Na njih barem smiluj se.

MIROSLAV (izpada mu mač iz ruke).

Oh nema,
Nikakova izlazka tu nema!

(Pokriva rukama lice, i tiho plače. Stišava se, pristupa polagahno stolu, pa sjeda i piše.)

Digitized by Google

VIJATKO (za se).

Ha, već jednom!... Pišući sav drhće!

(Miroslav savija pismo i nanj udara svoj pečat, pa ustaje.)

MIROSLAV.

Eto, ja ih spasoh, ali za to
Da me poslje obedvije prezru!

VIJATKO.

Da od srca zahvale ti...

MIROSLAV.

Šuti'
Jadni stvore; da tri puna vjeka
Čovjekova živeš, neprestano
Čisteć ognjem hrgju koja se je
Uhvatila oko tvoje duše,
Još je tako ne bi isčistio
Da bi mogla plemenitost njine
Razumjeti.
Ja ti rekoh, na vieke učinih
Ovim pismom kraj ljubavi njinoj.
Al' nek živu... pa me i prezrele...
Sad ga nosi. S njim izruči ocu

Digitized by Google

I proklestvo moje; da, proklestvo
Što g' i na te malo prije bacih.
Oba, oba prokleti na vjeke!...
Bježi', isčezni izpred mojih oči.

(Vijatko hitno odlazi.)

Sve, sve za njih:
I sramotu svjetsku, i Ksenijnu
Samu mrzost... ah, šta rekoh mrzost,
I gnušanje, od smrti mi teže!
Ali neću snositi ga dugo.
Čim knez u grad ugje, te im vidim
U zaklonu pouzdanom život,
S mojim ću se odmah sračunati.

(Uzimlje mač i ode. Stupa naprjed Federov.)

Al' Federov to ti neće dati,
Jer Ksenija doznavši za žrtvu
Na koju te ljubav potisnula,
Mogla bi ti i prostiti. — Moram
Ono pismo oteti od Vjatka,
Ma i glavu noćas izgubio. (Ode.)

Digitized by Google

Pojava 8.

Poljana vjećeva. S jedne strane ulazi narod vičući, „ajdmo“ a s druge **Delinski, Marta, Kiprijan, Vasilije** s mnogim naoružanim bojarima. Narod na jedanput staje i šuti.

DELINSKI.

Kud, gragjani, kud nagnuste tako?

NAROD.

U vijeće.

DELINSKI.

Vijeće vam evo
Dolazi na susret, i to znajte,
Sa odlukom tvrdom, da primjerno
Svaki metež kazni.

MLADI UPADIŠ (iz naroda).

Već o kazni
Tu ni rječi nema; propali smo;
Pregovaraj!

DELINSKI.

Ko je taj izdajnik,
Koji smjede tako što da vikne?

Digitized by Google

Nek pred-a-me stupi, da mu vidim
Podlo, crno lice.

NAROD.

Pregovaraj!

OVIN (iz naroda).

Ne možemo Ivanovoj sili
Odoljêti...

MLADI UPADIŠ.

On pred vrat'ma našim,
A Kazimir gdje je? Marta nas je
Obmanula.

OVIN.

Glad predstoji svima.

VIJATKO.

Glad i sablja sve će nas iztrjebit!

NAROD.

Pregovaraj, pregovaraj!

DELINSKI.

Mirno!

SREZENEV.

Posadniče, vrši svoju dužnost,
Kazni odmah malodušnost stidnu,
I kneževe podle najemnike,

Digitized by Google

Koji narod lažma uzbunjuju.
Eno vidim tam' Ovina, gnusnog,
Nevjernoga Ovina, na kome
Pràva leži sumnja, da pòrazi
Na Krastinju bješe kriv.

STARI UPADIŠ.

Na mačma
Raznesimo toga izdajicu.

KIPRIJAN.

Ne, nek prognan bude.

BOJARI.

Prognan, prognan.

NAROD.

Ne damo ga.

(Na sve strane hvataju se za oružje Marta staje medju njih.)

MARTA.

Stante, braćo; hocemo li sami
Poklati se na očigled Moskvi?

(Ulazi hitno Dmitar.)

Digitized by Google

DMITAR.

Moskva danas poraz j' iskusila;
Naša vojska već pobjedonosna
Unišla je u grad.

BOJARI.

Ura! slava
Isakovu Boreckomu!

VIJATKO.

To nas
Spasti neće.

DELINSKI.

Ajdmo mu na susret.

DMITAR.

Ne, Delinski...

DELINSKI.

Za što?

DMITAR.

Što je... Marto!...

MARTA.

Ti pogledaš na me uplašeno!
Šta je, Dmitre? šta je? zbori.

DMITAR.

Marto,
Krijepak je duh u tebe...

Digitized by Google

MARTA (gleda ga, sva je zadrhtala).

Zbori;
Sa pobjedom nosiš l' i nesrećU?
Il' je sin moj pao?

DMITAR.

Vojska mu se
Sa zastavam izvrnutim vraća.

MARTA.

On je pao! (Pokriva rukama lice, velik utisak u narodu.)

DELINSKI (za sebe).

Prijatelju vrli,
Izgubih te!

MARTA (dižući glavu).

Al' pobjedonosan,
Je li, Dmitre?

DMITAR.

Otisnuvši Holmskog
Do tabora Ivanovog, htjede
S jednom četom hrabrih u sam tabor
Prodrijeti. Ja po dalje bijah,
Neizvješten o namjeri takoj.

Digitized by Google

On prodrije, al' nadmašnom silom
Bi okružen, i od nas presječen
Prije no što mogoh u pomoć mu
Priskočiti. Sad je il' zarobljen,
Ili mrtav.

MARTA (snuždeno).

Zarobljen, o Dmitre,
Kan' i mrtav. Martinoga sina
Ivan grozni ne može poštedit'...

(Otresa se.)

Nu šta za to? rodih ga da brani
Sofijino pravo; zanj pogibe.

(Okrečući se narodu.)

O gragjani, Isakov Borecki
Pošteno je svoj dug odužio
Domovini...

GLASOVI.

Bud' mu vječna pamet!

STARI UPADIŠ.

Hvala tebi, što g' onakog rodi!

Digitized by Google

MARTA.

Odužimo i mi svoj. Ja s njime
Posljednjega sina mog izgùbih,
Al' otačba broji samo jednog
Branioca manje.

DELINSKI.

Jaoh! kakva
Branioca!

MARTA.

Prijatelju, muči,
Da mi suze ne grunu iz oči
Potocima.

SREZENEV.

O junačka Martò!

MARTA (narodu).

Od koga se zaplašiti daste
Ponosita djeco Novogradska?
Od izmeta posljednjega ljudi,
Nestrpljivih da nagradu prime
Za koju vas Moskvi prodadoše.
Propali smo, vičete! a kada,
Kada zveči po Novome gradu

Digitized by Google

Taj glas malodušni? o bezumlja!
Na dan vaše pobjede!

GRAGJANIN.

Još za nju
Ne znadjasmo.

MARTA.

A njoj u buduće
Svakidašnji bićete svjedoci.
Velikomu knezu
Laki bjahu uspjesi do sada
Sa pomoću gadnih izdajica;
Ali eto čim udari prsma
O zidine naše, on osjeti
Svu čvrstótu njinu. Da, na nogam'
Svjež, nedirnut Novigrad još stoji,
I zanj neće svijet reći da je
Bez odpora mač bacio podlo,
Čim se pred njim Ivan pokazao.
Bojite se gladi? Svi bojari,
Svi trgovci djeliće do zrna
Svoje žito sa narodom hrabrim.
Dvinjani nam kobno propadoše;

Digitized by Google

Gorko žalim bjednu braću, ali
I ovako grad je već prepunjen
Mišicama za obranu jakim;
A s njima će upravljati Šujski,
Koji jedan cjelu vojsku vrjedi.
Ništa za to, što nam Litve nema;
Zar pomoću njenom, il' ma čijom,
Oci naši nebrojeno puta
Raztjeraše izpred Novograda
Tugje čete?
Ne gragjani, već sobstvenom snagom;
I mi ćemo čete Ivanove.
S njim o čemu da se pregovara?
Samo o našem robstvu; on uslova
Drugog nema. Koji od vas hoće
Da ga prime, nek odlaze s mjesta
U Moskovski tabor; tam će naći
Više stidne, u podlosti sebi
Slične braće; a sva odabrana
Novogradska čeda tu ostaće,
Da slobodu spasu, il' viteški
Svi do jednog da izginu za nju.

*

Digitized by Google

DMITAR.

Svi do jednog!

SREZENEV.

Nek se odmah Ovin
U izgnanstvo pošlje.

BOJARI.

Da se progna!

(Čuje se velik jauk. Stari Upadiš odlazi tamo.)

DELINSKI.

Kakav jauk čujem!

MARTA.

Užasan je!

DMITAR.

Šta će biti? Dolazi sve bliže!

(Svi gledaju na jednu stranu.)

STARI UPADIŠ.

Grozno! grozno! (Vrativši se).

DELINSKI.

Šta je?

STARI UPADIŠ.

Bježi, Marto,
Svikolici bježte, ili oči
Zaklopite dok ne progju.

(Dmitar trči na onu stranu.)

Digitized by Google

DELINSKI.

Šta je?

STARI UPADIŠ.

Zarobljena malo prije braća
Nose amo mrtva Boreckoga.

KIPRIJAN.

Ivan nam ih vraća!

STARI UPADIŠ.

Vraća nam ih,
Ali kako! Bože strahoviti,
I mogo si ti gledati ono
A da sunce ne baciš s nebesa?
Vraća nam im, ali sve sa nosom
I usnama grozno odsječenim.

NAROD (produženim glasom).

Oh!

DELINSKI.

Užasno!

STARI UPADIŠ (pokazujući na stranu).

Eto! Pogledajte!

MARTA.

Moj Borecki! oh, oh! Moj Borecki!

(Posrče i pada u nesvjest.)

Digitized by Google

DELINSKI (prihvata je).

Marto!... Bjedna mati!

KIPRIJAN.

Ne ovamo,
Ne, ne, Dmitre; tom ulicom drugom
Nek okrenu.

(Čuje se u narodu piska žena i obšte jaukanje.)

SREZENEV.

O sprovoda grozna,
Kakva jošte Novigrad ne vidje!

DMITAR.

Ha! osveta!

SAV NAROD.

Da, osveta strašna!

STARI UPADIŠ.

Vječna vojna zvjerskom tom Ivanu!

NAROD.

Na oružje! na oružje!

GRAGJANIN.

S Moskvom
Klaćemo se dok jednoga traje.

(Dok se svi hitno razilaze pada zavjesa.)

Digitized by Google

RAZDIO ČETVRTI.

Pojava I.

Dvorana **Martina.** — **Marta i Delinski.**

(Sjede.)

MARTA.

Bjedno, Bjedno!... Ali o njem' više
Ne zborimo; bio i prošao...
O Delinski, možda i nas dvoje
Danas sutra biti ćemo tamo
Gdje j' on sada;... dani naši već su
Izbrojani.

DELINSKI.

Marto!

MARTA.

Kô što rekoh.

Digitized by Google

DELINSKI.

Taka sumnja izlegla se samo
Iz žalosti tvoje.

MARTA.

Da, Delinski,
Iz žalosti za otačbom, kojoj
Čas posljednji primiče s' takogje.

DELINSKI.

Je li dojsta to Borecka, koju
Sada slušam?

MARTA (ustaje).

Veledušni, rjedki,
I dostojni bolje sreće druže!
Ili misliš da zavjesom tvoga
Pouzdanja sakrivaš od mene
Ubjegjenje, koje ti sve dublje
Prodire u dušu?

DELINSKI.

Meni, Marto?

MARTA.

Udivljenjem gledam višnju borbu,
Koju tajno sam sa sobom vodiš,

Digitized by Google

Jer uvigjaš da čim bi ti jedan
Očigledno klonuo na vrhu,
Sve bi bjedno izpod tebe palo.
Ali sa mnom to ti nije nužno,
Prijatelju; premda žena, smrti
Znam bez straha gledati u oči.

DELINSKI (ustaje).

Il' o tome ja posumnjah ikad?
O, da mi je sunuti po jednu
Iskru samo tvog nadmoćnog duha
U svakoga od bojara naših,
Spasao bih Novigrad, ma da su
Dvaput veće i nezgode naše,
I ta čudna Ivanova sreća.

MARTA.

Ali pred njom klonula je skoro
Sva odvažnost u drugara naših.
Nesretnici! već Ivana vide
Megju sobom, i za život strepeć
Već njegovoj okreću se zvjezdi.
Stid ih samo, jedan stid još drži,

Digitized by Google

Da se od nas konačno ne trgnu;...
Al' to dugo trajati ne može.

DELINSKI.

Sve si dakle uvidjela... Još mi
Jedno kaži: šta nam sad ostaje?

MARTA.

Kad slobodu s' ovakom družinom
Otačbini spasti ne možemo,
Spasimo joj barem čast...

DELINSKI.

Do kraja
Ne dajući da malakše odpor
U narodu, koji više vrjedi
No njegovo žalosno bojarstvo.

MARTA.

Nek izgine na zidinam svojim;
A vidjeće pored sebe Martu
I Delinskog.

DELINSKI.

Iztrže m' iz srca
Sve te rječi. To je, to jedini
Još zadatak što g' imamo ovdje.

Digitized by Google

MARTA.

Svršimo ga; Ivan grozni samo
Preko hrpa naših tjelesina
U veliki Novigrad nek ugje.

DELINSKI.

Ja se na to rješih; al ti, Marto,
Ti Kseniju imaš... iza tebe
Ostala bi sama u svijetu...

(Marta pritiska srce rukama.)

MARTA.

Zaručnika dadoh joj... a neka
Bog pomogne sirotici bjednoj!

(Delinski pokriva rukama oči; nastaje muk. Ksenija blijeda stupa na vrata iz obližnje sobe.

Pojava 2.

Ksenija i pregjašnji.

MARTA.

Tu si bila?... Bože! sve si čula!

KSENIJA.

Majko, kći sam tvoja, iz tebe sam
Ja izrasla, pa sam s' toga mogla

Digitized by Google

Sve do kraja spokojno i čuti...
Za mene se ne boj.
(Marta trči k njoj i strastno je grli, gledajući u nebo plačnim očima.)

DELINSKI.

Vrsne duše!
Zbog vas samo mrjeti mi je žao.
(Čuje se na polju vika naroda.)
Kakva j' opet ovo grdna vika?

KSENIJA.

Ja i ugjoh za to; silan narod
Amo vrvi.

DELINSKI (na prozoru).

Već je tu... (Odlazeći s prozora.) I svakog
Svakog dana sukob nov!

MARTA.

Da nije
Ovin opet podtaknuo metež?

DELINSKI.

On ne može biti; dao sam ga
Prije zore izbacit iz grada.
(Dolaze hitno mnogi.)

Digitized by Google

Pojava 3.

Pregjašnji, Federov, Upadiš sin, Dmitar, Srezenev, Upadiš otac; ljudi iz naroda.

DMITAR.

Izdani smo!

UPADIŠ sin.

Na zidinam' noćas
Topovi nam bješe zaglavljeni.

DELINSKI.

Zaglavljeni topovi? Šta reče!
O izdaje drzke, nečuvene!

NAROD.

Krivce, krivce, da im narod sudi.

MARTA.

Ah, ima li kakve još sramote,
Kojoj neće Novigrad podleći?

DELINSKI (Dmitru).

Svi topovi?

DMITAR.

Njih pedeset i pet.

Digitized by Google

KSENIJA (za sebe).

Sad je konac!

DELINSKI.

Glavom su nam svojom
Odgovorni za njih starješine,
Kojima ih povjerismo.

KSENIJA (za sebe).

Bože!
I Miroslav?

DMITAR.

Na mjestima svojim
Očajani svi od straha drhću,
Ne znajući kako se to zbilo.

STARI UPADIŠ (iz naroda.)

Pronagjite grdnoga zločinca;
Narod u glas ište ga od vjeća.

DELINSKI.

Samo jedno lice ne mogaše
Da izvrši to pakleno djelo;
Tu bit mora više kletog društva.
Al' koji su? i najmanjeg znaka
O njima mi dajte, sjenku samo

Digitized by Google

Njihovog mi traga pokažite,
Pa ću vam ih naći i predati,
Ma se krili satani pod krilo.

DMITAR.

Jednog Vjatka sa zidina nesta,
I zanj niko nezna.

FEDEROV (za sebe).

Nit će znati,
Van ako bi danas ti valovi
Od Volhova progovorit mogli.

UPADIŠ sin.

Nema Vjatka, je li? Gdje je Ovin?

DELINSKI.

Van zidova; ja izvrših zorom
Prognanstvo mu sinoć dosugjeno.

UPADIŠ sin.

Oh! šta n'jesi prognao ga s mjesta!
On bez sumnje, on, taj kleti Ovin,
Sa Vijatkom, svojim vjernim drugom
Osveti je strašnoj posvetio
Svoju megju nama noć posljednju.
O Delinski, zdrave i čitave
Ti sam krivce izpusti iz ruku!

Digitized by Google

DELINSKI.

Tad na mene kazna i prokletstvo!

(Stari Upadiš, koji je stajao ostragu gura se naprjed, i govori sinu izvan sebe.)

UPADIŠ stari.

Za Ovina reče? i za Vjatka?
Reče l' tako? il' sam ja prečuo?

UPADIŠ sin.

Šta je tebi?!

UPADIŠ stari.

Oj duše ti vječne,
Ako j' imaš, reče l' za Ovina?

UPADIŠ sin.

Rekoh.

UPADIŠ stari.

I za Vjatka?

UPADIŠ sin.

I za njega.

UPADIŠ stari.

I njih dvoje za zločince držiš?

UPADIŠ sin.

Jednog nesta, drugi zorom ode,
Zar osnova takoj sumnji nemam?

Digitized by Google

NAROD.

Jest, oni su, jamačno su oni!

UPADIŠ stari.

O najcrnji od svih zlikovaca,
Najpodliji stvore, što ga ikad
Dade na svjet čovjek...

UPADIŠ sin.

Šta ti j'oče?

UPADIŠ stari (ustupa zgrožen natrag).

Oh, oh! oče!... sva se na to ime,
Sva priroda zgrozila u meni.
Šta materi tvojoj
Prije nego što te je začela
Utroba se nije osušila?
Il' kad mi te rogjena podnjela,
Šta lupio n'jesam o krš tobom?

UPADIŠ sin.

On je izvan sebe!

UPADIŠ stari.

Novigrade,
Zaljuljaj se iz temelja starih,
Te izvrni sve na moju glavu

Digitized by Google

Zgrade tvoje, gomilama zaspi
Nepreglednim oca, koji rodi
Najstrašnijeg tvoga izdajicu!

DELINSKI (pružajući prst na sina mu).

Držte toga.

(Narod ga hvata.)

UPADIŠ sin.

Zar da budem žrtva
Izumljena starca?

DELINSKI.

Sina tužiš...

UPADIŠ stari.

Sina?... o ne... bio je, već nije.
Ja za toga, koji Novomgradu
Sveza ruke u posljednjem času,
Smrt ja ištem.

DELINSKI.

Al najprije treba
Da njegovo dokažeš zločinstvo.

UPADIŠ stari.

Oh, vidim ga ka' i ovo sunce;
Pa krv što mu dadoh, te sad ištem

Digitized by Google

Da s' prolije, ta krv, posadniče,
Ako bude nevina, nek padne
Sva na moju dušu.

SREZENEV.

Strašan čovjek,
Al' i divan u strahoti svojoj!

MARTA.

Evo jednog novogragjanina!

UPADIŠ stari.

Da dokažem! On Ovina krivi
I Vijatka, a pod krovom mojim
S njima se je sastajao tajno.
(Sinu.) Nije l' Ovin došao i sinoć?
Prokletniče, nijesi li s njime
Preobučen izišao, cjelu
Noć proveo, i pred samu zoru
Vratio se?

DELINSKI.

Tako? to je dosta;
A iztragu nek produži vječe.
Ajdmo tamo, Marto. Vodite ga. (Odlazi.)

*

Digitized by Google

GRAGJANIN.

Et imamo krivca!

NAROD.

Smrt prokletom
Izdajici! (Odvode mladog Upadiša.)

MLADI UPADIŠ (Federovu).

Federove, zbogom! (Ode.)

FEDEROV (za sebe).

Kada bi me ovaj sad odao!...
Spaslo bi me ipak ovo pismo. —
Oj osveto, sad pristupi meni
Da izmislim u tvom zagrljaju
I što jeste i što nije, samo
Da nesnosnog suparnika satrem.

Pojava 4.

Ksenija, Federov.

KSENIJA (za sebe).

Šta zaosta ovaj?

FEDEROV (stupa dva koraka poprjed).

O Ksenijo,
Vidiš ovog što odvode.

Digitized by Google

KSENIJA.

Groznog
Izdajicu, Upadiša?

FEDEROV.

Njega...
Ako sada pred vječevim sudom
Taj krijepak dovoljno ne bude,
Ako klone pred izgledom muka,
Izići će iz njegovih usta
Nešto strašno, čemu ovdje niko
Ne nada se, o čem niko nije
Ni usnuti mogao do sada...

KSENIJA (za sebe).

Šta ja trnem!

FEDEROV.

Oh, užasno nešto
Što će čitav Novigrad potresti,
Što će tvoje, o Ksenijo tužna,
Da, sve tvoje srušiti blaženstvo,
I zajedno s prevarenom majkom
Takovom te zastrijet' sramotom,

Digitized by Google

Da vas dvije već nećete moći
Podić oči na čovjeka živa.

KSENIJA.

Šta govoriš? tvojim hudim rječma
Ne vjerujem, a plašim se ipak.

FEDEROV.

Da, izić će iz podlih mu usta
Ime glavnog noćašnjega krivca;
A to ime, bjedna stradalnice,
U tvome je urezanò srcu,
To izdajstvom okaljano ime
Sugjeno je da ga sama nosiš.

KSENIJA.

Van odlazi, gadni klevetniče,
Zavist, mrzost govore iz tebe:
Ti naučen na izdajstva mračna,
Hotio bi da se blatom svojim
Na čovjeka koga ljubim baciš;
Al' nad tobom toliko visóko
On uzdignut stoji, da ne možeš
Do njega se dobaciti nikad.

Digitized by Google

FEDEROV.

Prezrena me ljubav u trenutku
Sljepa gnjeva potisnula jednom
U protivno kolo Boreckima,
Ali nije i Novomu gradu.
Njem' ostadoh vjeran, i ostaću
Sve do konca. Možeš djelo moje
Zvat' osvetom, ali ne izdajstvom.
Izdajstvo se snovalo u mraku
Pod čestitim Boreckinim krovom,
Pored tebe, pred Martinim očma,
A ni traga da mu ne spazite.
Ja slučajno jučer nanj nagazih;
Vidljiva ga u rukama imam
Razumješ li? vidljiva, tol' jasna,
Jest, djevojko, toli neosporna,
Da, s visine na kojoj ti sanjaš
Miroslava mogu, kad god hoću,
Baciti ga u najdublje blato,
Pa popeti otud na gubište.

KSENIJA.

Ti?!

Digitized by Google

FEDEROV.

Ovako klevetnik ne zbori.
Miroslav je u rukama mojim;
Čast njegova, njegov život sada
Sve to visi, sve od moje volje.

KSENIJA (za sebe).

Da li ovo ja dojista slušam?
Oh! zidovi ovog doma kao .
Da s' okreću sada oko mene!

FEDEROV.

Ja nanj mrzim, strašno, smrtno mrzim,
I htio bih da ga satrem; ali
Mati tvoja spasla mi je život;
Ta njezina veledušnost moju
Izazivlje... Kad objavom ovom
Već ne mogu njoj i tebi žalost
Uštediti, hoću, o Ksenijo,
Da uštedim bar sramotu javnu.
Dokaz što ga o izdajstvu imam
Uništiću pred očima vašim,
I ostati o tom n'jem do vjeka.

Digitized by Google

Al' Upadiš, stegnut u vijeću,
Mogo bi ga iznijeti danas
Pred čitavim narodom na javnost.
Za to trči odmah, leti tamo,
Sve materi kaži; pa iztragu
Nek odloži, il' okrene tako
Kako neće iz nje grom izpasti
Na njezinu glavu.

KSENIJA.

Šta da mislim,
Šta da mislim, svemogući Bože?...
Ti govoriš takim pouzdanjem,
A postupaš toli plemenito,
Da i sama ne znam... Jao! jao!

FEDEROV.

Ne oklevaj; časovi su skupi.

KSENIJA.

Tam' da pogjem? da materi mojoj
Ja odnesem tu vjest strahovitu?
Ah ne mogu... vjeruj mi, ne mogu.
Pa, pa i to što ti veliš, je li

Digitized by Google

Sve istina? ne, ne može biti,
Ne, tako mi vječne moje duše,
Federove, to istina nije,
Niti može ikad biti. Vidiš,
Ti si lako previdjeti mogo,
Ti jamačno prevario si se...
Jesi, jesi, dobri Federove,
Ti si s' prevario.

FEDEROV.

Žalosnice!

KSENIJA.

Ne zovi me tako, o Tvorca ti
Tvog i moga, ne zovi me tako.
Moj Miroslav! nježni, plemeniti
Moj Miroslav, uzor časti, vjere,
Odanosti, svih vrlina uzor,
On da hudi izdajica bude
Novom gradu i materi mojoj?
On, koji nas obje tako silno,
Neizmjerno ljubi?... Ne, ja prije
Vjerovaću, da se Volhov vraća

Digitized by Google

K svom izvoru, da je samo sunce
Okrenulo svojim vječnim tokom...

FEDEROV (vadi pismo).

Vjerovaćeš ovom pismu ipak.

KSENIJA.

Kakvo pismo? čije je to pismo?
Daj ovamo, daj očima mojim
Da ga vidim.

FEDEROV.

Nije li to podpis
Miroslavljev?

KSENIJA (drhće).

Jeste.

FEDEROV.

A njegova
Zar desnica nije izpisala
Ove redke?

KSENIJA (sve više drhće).

Poreći ne mogu.

FEDEROV.

Njegov pečat nije l' tu udaren?

(Ksenija sagnuta, malaksala ide na stranu, i jedva progovara.)

Digitized by Google

KSENIJA.

Sve njegovo... jeste... sve njegovo!.
Komu piše? i šta piše? čitaj.
Ja ne mogu, ja ne vidim ništa.

FEDEROV.

Pismo glasi na velikog kneza.

KSENIJA.

Ah, nesretnik!

FEDEROV.

A taj knez, znaš šta je
Miroslavu?... Nemoj da se zgroziš...

KSENIJA.

Šta je?

FEDEROV.

Otac.

(Ksenija uplašena odstupa).

KSENIJA.

Ivan grozni?... njemu
Otac!... reče l' otac?

FEDEROV.

Evo slušaj:

(Čita iz pisma.)

„Gospodaru i moj oče mili!

Digitized by Google

KSENIJA.

Ah!

(Najžalosnije uzdanuvši hvata se za stolicu gotova da iznemogne. Poslje kratkog šutanja, diže malo glavu.)

Prošlo je... Sin Ivana groznog!...
Rasiplje se s mojih oči magla...
Sad se sjećam: nemiran, tajanstven,
Sav izmjenjen on se i vratio
Iz Moskovskog stana! Oh Oh!... Čitaj!

FEDEROV (čita).

„Tvojoj s evo volji pokoravam.
„Sutra na noć primakni se s vojskom
„K vratima Moskovskim; naći ćeš ih
„Pritvorena, bez obrane svake.
„Za veliku žrtvu što t' prinosim
„Sjeti s', oče, tvojih obečanja.
„Sin Miroslav." — Crnom djelu dakle
Prošle noći bio je početak,
A u ovoj bio bi mu konac.

KSENIJA (pada na stolicu i pokriva rukama lice).

Strašno! strašno! strašno!

(Čuje se Martin glas.)

Digitized by Google

FEDEROV.

Glas Boreckin!

(Povlači se malo na stranu.)

Pojava 5.

Marta, Miroslav i pregjašnji.

(Marta staje kod vrata i pripovjeda.)

MARTA.

Mi obalom Volhova igjasmo,
A bjedni nam starac predhogjaše
Sav zadubljen u svom očajanju.
Na jedan put prenuv se, rijeku
Pokraj sebe spazi, stade, u nju
Zagleda se, pa prije no što bi
Dlanom o dlan udario, skoči,
I potone.

MIROSLAV.

Žalosno!

MARTA.

A na to
Jarost puka, od koje smo jedva

Digitized by Google

Do tad mogli zaklanjat' mu sina,
Neodolna plane, te ga za čas
Raztrgoše pred očima našim.
Ja se vratih ostavljajuć vjeću
Da iztragu samo vodi; ali
Sad je teže pronaći zločince.

FEDEROV (stupa naprjed).

Jednog, Marta, već pred sobom imaš,
Jednog, i to glavnog.

MARTA.

Tebe dakle!

FEDEROV.

Njega. (Prstom na Miroslava.)

MARTA.

Je li ovaj pri svom umu?

FEDEROV.

Da nijesam, Ivanu bi groznom,
Ocu svome, tebe i sav narod
Tvoj zet noćas predao u ruke.

MARTA.

Ocu... svome! (Za sebe.) Kako zna on za to! —

Digitized by Google

FEDEROV.

Šta ostade skamenjena, Marto?
Sa zločinstvom njegovim ja doznah
I njegovu tajnu.

KSENIJA trči k materi i grlije).

Majko moja,
Ah nesrećna majko, stegni srce,
Sad je konac i tvomu spokojstvu!

FEDEROV (Miroslavu).

Ti me gledaš blijed i izumljen? ...
Izdajice, izpred plemenitih
Ovih žrtva tvojih još ne bježiš?

MIROSLAV.

Mač u ruke! (Nosi ruku na mač.)

FEDEROV.

Već na tvoju glavu
Mač bojarski ne može se dići,
No sjekira gjelatova samo.

MARTA.

Kćeri moja, ti mi reci, šta je,
Šta je ovo? Sada na jedanput

Digitized by Google

Sve su mi se sudarile misli
U pameti; ne razbiram ništa...
Oh! ti grozno plačeš!... Pust' me, pust' me...

(Iztrgla se iz Ksenijinog naručja, pa stupa otvažno k Federovu.)

Federove, šta li ono reče?

FEDEROV (pruža joj pismo).

Čitaj.

MIROSLAV (za sebe).

Bože! dojsta li sam izdan?

(Marta pročitavši, strašno se zagleda u Miroslava, pa mu pristupa i prinosi pismo.)

MARTA.

Ti li ovo pisa?

MIROSLAV (za sebe, i sav uzdrhtao).

Moje pismo!

FEDEROV.

Već mu čitaš odgovor na licu.

MIROSLAV (Federovu).

Odkud tebi ovaj list?

Digitized by Google

FEDEROV.
Ne moram
To kazati.
MIROSLAV.
Ti Vijatka ubi;
Ti ga ubi.
FEDEROV.
To da i učinih,
Ubih tvoga u izdajstvu druga.
MARTA (Miroslavu).
Meni, meni odgovori, ova
Sva nebesa sruši sad na moju
Crnu glavu, pisa li ti ovo?
MIROSLAV.
Još ne slagah u vijeku mome,
Neću ni sad...
KSENIJA.
Oh!
MIROSLAV.
Ja pisah.
KSENIJA (na stranu).
Bože,
Vječni Bože! Eto već konačno

Digitized by Google

Sam priznade! i posljedni zračak
Moje se je nade ugasio.

(Nastaje strašan muk).

MARTA.

Kleta kobi! u sobstvenom domu
Ja odgajih mom narodu zmiju! —
Gdje su straže?... Novogradskoj pravdi
Tvoje tjelo predajem, a vječnoj
Tvoju dušu. Straže, straže.

(Ide vratima, k njoj Ksenija potrči).

KSENIJA.

Majko,
Stoj! čuj!...

MARTA.

Dalje!

KSENIJA.

Ne sramotu javnu,
Oh sramotu javnu nemoj, majko!

MARTA.

Pusti mene, pust' me, nesretnice:
Ja odgajih zmiju. al u njedra

*

Digitized by Google

Ti si mi je gliznula... Prokletstvo!

(Ksenija ostaje kao gromom udarena. Marta otvara vrata).

Amo straže, amo... Vežite ga!

(Ksenija s objema rukama u kosi).

KSENIJA.

Smrt mi dajte!.. Ha, sada se sjećam.

(Poleti u obližnju sobu).

MARTA (stražama).

Šta gledate? ovog, ovog rekoh.
Sad ničemu čuditi se nije
U nesrećnom ovom Novom gradu;
Vežite ga, i vodite za mnom
U vijeće.

(Straže idu k Miroslavu, ali ovaj izvlači mač i postavlja se u stanje odbrane).

MIROSLAV.

Stojte, ljudi.

MARTA.

Vrš'te svoju dužnost!

MIROSLAV.

Vječnoga mi Boga!
Komu nije dosadio život,

Digitized by Google

Taj u ovom užasnom trenutku
Neka meni ne pristupa. Natrag!

MARTA.

I strepite od podloga jednog
Izdajice! Novigrad u vama
Ima dojsta vrlih borioca! (Stupa k Miroslavu).
Mač položi.

MIROSLAV.

Molim za čas samo,
Pa činiću što god ti je volja. (Uvlači mač).
Svi me čujte... A Ksenija, gdje je?
Zovnite je.

FEDEROV (za sebe).

Moja je već sada;
Kao da je vidim već, i grlim
U mom krilu.

MIROSLAV.

Zovnite je, molim.

FEDEROV.

Otišla je očajana tamo.
(Ksenija se pokazuje na vratima).

Digitized by Google

KSENIJA.

Evo mene... evo... Sad radite
Šta hoćete; sve ja mogu sada
Pretrpjeti.

MIROSLAV.

Hodi bliže, hodi
Da me i ti čuješ, o djevojko
Toli bjedna, i zajedno sa mnom
Pod nesrećnom rogjena zvijezdom.
Ne, za sreću ti stvorena bjaše;
Zla kob samo, pod uplivom čijim
Ja se začeh u utrobi grješnoj,
I koja me iztrgla od tuda
Da m' odvuče preko svjeta bjedno,
Te bjednije u grob grješan baci,
Ta kob moja na mojoj te stazi
Satekavši, samnom te zanjela.
Proklinji je, kô što je ja prokleh,
A požali mene, i prosti mi,
Ako možeš. — Dosta već o tome.

(Okreće se Marti.)

A sad s tobom samo malo rječi.

Digitized by Google

Ja ne mislim da se pravdam; kriv sam,
Ali manje no što ti se činim.
Boreći se za Sofijno pravo
U moskovsko zapadoh sužanstvo.
Tamo poznah oca mog... O mati!
Šta si onda došla da m' izbaviš?
Jadna mati, ja bih onda bio
Nevin pao, častan i oplakan,
A sad proklet odlazim sa svjeta!

(Pokriva rukama lice).

MARTA (za sebe).

Tamo j' Olga bila!

MIROSLAV.

O topov'ma
Ne znadijah ništa, kunem vam se
Ovom vječnom svjetlostiju, koju
Jošte malo pa već gledat neću.
Taj bezbožnik gadno me kleveta.
Kunem se takogje da na djelo
Preduzeto nije me navela
Ni žegj zlata, niti vlastoljubnost,

Digitized by Google

Ni za glavu svoju podla strepnja;
Al' za tvoju strepio sam, Majko,
Za tu tvoju, i za Ksenijinu;
Moskovska im vrata bjehu cjena,
Ja ih dadoh...

KSENIJA (za sebe; hvata se za stolicu).

Oh! ne mogu više
Da se držim... Kidaju mi srce
Smrtne muke.

MIROSLAV.

Ali mu ih dadoh
Poslje strašne unutrašnje borbe,
Dadoh mu ih u posljednjem času
Kad nikakve već ne bješe sumnje
Je li naša propast okončana.
Toj ja ništa ne prinijeh, ništa;
Samo htjedoh sa već i onako
Izgubljenim Novim gradom tebi
I njoj mili zakloniti život,
Pa u krilo smrti pobjegnuti.
Oh! Ksenija pada!

Digitized by Google

MARTA (k njoj trči).

Šta je, šta je?

Na usta joj pjene udariše...

Šta je, kćeri moja!

KSENIJA.

Oprosti mi... moradoh umrjeti...

Nanj se smiluj... majko... nanj se smiluj.

MARTA.

Šta govoriš? umireš li dojsta?

KSENIJA.

Otrovom sam skončala sve jade. (Pada).

MIROSLAV.

Je l' moguće?

MARTA.

Uzela je otrov,

Strašan otrov što ga držah tamo.

Ah! pomozte...

FEDEROV.

Već je mrtva.

MARTA.

Mrtva!

(Saginje se k njoj, pa diže u najvećem očajanju).

I posljednje moje djete mrtvo!

Digitized by Google

MIROSLAV (probada se).

Ona ode... Evo sad i mene.

MARTA.

Miroslave!

FEDEROV (za sebe).

Probo se!... Šta marim
Kad je nada moja sva izčezla
Sa Ksenijom. O nevjerna srećo,
Nek te pako proždre da s' već nikad
Ne osmjehneš na čovjeka živa! (Ode).

MARTA (gledajući na oboje).

Užas, užas kud god se okrenem!

MIROSLAV.

Rječ posljedna na usnama tvojim
Bješe molba za mene! Još jednom
Da t' poljubim, o Ksenije draga... (ljubi je).
A sad duše naše
Nek putuju zajedno u vječnost. (Pada do nje).

(Pada zavjesa).

Digitized by Google

RAZDIO PETI.

Pojava 1.

Martina dvorana.

Marta ulazi u najdubljoj žalosti pogružena.

MARTA.

Avaj, nikog! sve dvorane puste,
Sve nijeme!... Joh, a koga tražim?
Ko će ovdje meni
Ko će više izići na susret?
O moj vrli sine, o Ksenio,
Miroslave, gdje ste? gdje ste sada
Majci vašoj, o ljubljena djeco?
Šta m' ovako samu ostaviste
U golemom ovom domu?... Dakle
Više nikad vidjeti vas neću
Sakupljene oko sebe?... Nikad!

Digitized by Google

Vi svi mrtvi, a ja navjek sama!...
O užasna pustinjo!... Ti, koji
Ljudskom sudbom upravljaš, i koga
Pravim zovu, je li ovo pravda?
Šta ti skrivih, Bože strahoviti,
Da m' ovako grozno ucvijeliš?
Ja slobodu ovoj zemlji htjedoh
Da održim, tu slobodu, koju
Ti sam dade stvorovima tvojim,
Pa zašto me tol' nemilo šibaš?
Oh, ako je pravda to, tad u me
Od jedan put udri
Svim nebeskim gromovima tvojim,
Da što prije bude joj svršetak.

Pojava 2.

Olga stupa na vrata; **Marta** spazivši je, stere k njoj ruke.

MARTA.

Olga! Olga!

(Olga joj potrči u naručje. Kratka pauza; rastavljaju se).

Ah! na što si došla!

Digitized by Google

OLGA.

Znam sve; videć da se primaknuo
Ovoj bjednoj domovini konac,
Krenuh amo, da zaklonim tvoju
I njihovu glavu od osvete
Ivanove. Čim u grad unigjoh
Čuh gdje narod govori o strašnim
Dogogjaj-ma, koji s' ovdje zbiše.
Bože, Bože! užasno prokletstvo
Koje pade na me od početka
Dotaklo se i stvorenja bjednog,
Komu život u grijehu dadoh,
Da se preko njega sve izlije,
Na nedužnu tvoju glavu!... Marto,
Možeš li mi oprostiti, Marto?

MARTA.

Oprostiti! Nemam šta; ti jadna
Mučenice, n'jesi ničem kriva;
Pa ako se pravo sve ocjeni,
Ne, kriv nije, bar u krajnjoj mjeri,
Ni Miroslav bjedni.

Digitized by Google

OLGA.

On? šta veliš!

MARTA.

On izdajstva svu sramotu grdnu
Na se uze iz ljubavi samo,
I tek onda kad znadjaše dobro
Da propaloj već otačbi štete
Nikakove prinjeti ne može.

OLGA.

Veledušna ženo, za to samo
Umanjuješ njegovu krivicu
Da bi i moju umalila žalost.

MARTA.

Misli kako hoćeš; al' najposlje
Pravda svakom, pa i Miroslavu.
Vidio je prepun izdajica
Ovaj grad, pâd njegov neizbježan,
A Borecku pokraj strašne bezdne,
U koju se s njim strovalit' mora,
Pa je htio bar Borecku spasti.
Samo više nježan, no uzvišen,

Digitized by Google

Nije znao odabrati sredstva
Dostojnoga nje i sebe. S toga
Ja ga hudim, i hudim ga jošte
Što mišljaše odveć malodušno,
Da bih mogla ja željeti ikad
Da slobodu otačbe preživem.

OLGA.

Oh! ko može izmjerit' visinu
Tvoga duha? Ko, Borecka, može?

MARTA.

Znaš li koga uprav krivim?... krivim
Podlo naše vrjeme, i staroga
Oca našeg, Novigrad, što pored
Malog broja odabrane djece
Rodi ljudskog izmeta množinu.
Oh, ja htijah uliti u žile
Izcjegjene tog naroda bjednog
Sok života novog, htijah, Olgo,
Izpod jarma moskovskoga snažno
Izvući ga, i bacit na stazu,
Kojoj nema dogleda u slavi,
I moćnosti;

Digitized by Google

Ali bješe sve uzalud; evo
Brzo padam pod bremenom, što ga
Na ramena digoh; ... Novigrad me
Pritisnuo podlostiju svojom.

(Pauza; pa se čuju iz daljega topovi).

Ha! topove Ivanove čujem!
On udara! .. Ričite, o smrti
I rušenja
Strašna, kleta oružja; još danas
Bljujte gvožgje iz ognjenih grla
Na grad ovaj; on ne može da vam
Odgovori, on je sam, sam svojim
Topovima grla začepio!

OLGA.

Ah! stišaj se!

MARTA.

Da, da, ... imaš pravo; ...
Ja sam tiha, Olgo, ... a skoro ću
I podpuno tiha biti, tiha
Kô njih dvoje, koji tamo leže.

Digitized by Google

OLGA.

Tim zloslutnim rječima me plašiš;
Dobri Bože, ne daj da s' izvrše.

MARTA.

Ti jadnice, jamačno bi htjela
Da ih vidiš prije nego što ih
Crna zemlja pokrije; je l' tako?

OLGA (najžalosnije).

Marto! Marto!... Gdje su?

MARTA.

Budi hrabra,
Jer ću strašan sad odkriti ugled
Pred očima tvojim. Eto!

(Otvara vrata obližnje sobe).

Jao!
Eto leže jedno pored drugog
Kô zaklanih dvoje golubova!

(Marta pokriva oči i ide na stranu; Olga gleda pritisnuvši srce rukama, pa ulazi unutra).

Digitized by Google

Pojava 3.

Dmitar i Marta.

DMITAR.

Delinski ti javlja, da je Ivan
Sve krenuo na grad čete svoje,
Te jurišem obštim nanj udara.

MARTA.

A šta rade naši?

DMITAR.

Očajano
Još se bore, al' na više strana
Već malakšu, i teško će biti
Da odole navali tol' silnoj.

MARTA.

Razumijem; Delinski mi javlja
Da i njemu, i vama, i svima
Čas posljednji kuca.

DMITAR.

Čas posljednji,
O Borecko!

Digitized by Google

MARTA.

Al' ni izpred njega
Mi nećemo ustupiti, Dmitre.
Gdje j' on sada?

DMITAR.

Eno ga u vjeću
Gdje pribira četu hrabrih, koji
Odlučiše da junačku dužnost
S njim zajedno plemenito svrše.

MARTA.

Zahvaljujem Delinskomu što se
I u zadnjem Novogradskom času
Spomenuo Marte. Riječ mi je
Održao točno. Idi natrag
I javi mu da t' sljedujem odmah.

(Ode Dmitar).

Obšti juriš! tu je kraj... Da prije

(Gleda na vrata obližnje sobe.)

No što tamo pogjem... da ih vidim
Jošte jednom... da posljednju suzu

*

Digitized by Google

Još nad njima izlijem...

(Korača k sobi pa staje).

Ne, neću;
Čas slabosti svakoj sad je prošo...
Vidjeću ih i zagrlit' tamo
Gdje nas niko neće rastaviti.

(Olga stupa na vrata; Marta k njoj ide, i pruža joj ruku.)

Zbogom, Olgo!

OLGA.

Kud ćeš?

MARTA (grli je).

Zbogom navjek,
Mila sestro! Ja vremena nemam
Ni to dvoje da pogrebem. Ovdje
Ti ostaješ, pa izvrši, molim,
Mjesto mene taj žalosni obred.

OLGA.

Joh, kamo ćeš, Marto?

MARTA.

Il ne čuješ?
Na zidove zove m' Ivan grozni;

Digitized by Google

Tamo lete braća, i ja letim.
U gomilam ljudskih tjelesina
Ako nagješ slučajno i moju,
Pogrebi je pored njinih, Olgo. (Pokazuje na sobu).
Sa opjelom starog Novograda
Drž' i moje, pa s' i sama ubij.

OLGA (hoće da je zadrži).

Ne, ne dam.

MARTA.

Pust' me.

OLGA.

Nećeš, Marto.

MARTA (izmaknuvši).

Zbogom!

OLGA.

Marto!... Šta da radim sada?
Ah spasti je moram... idem za njom!

Digitized by Google

Pojava 4.

Velika poljana. Iz daleka čuje se tutnjava topova, malo za tim uz tutnjavu i pucanje pušaka, najposlje zvoni i veliko zvono... Nagrće na poljanu gomilama narod.

FEDEROV.

Prodriješe! već je sve propalo!

GRAGJANIN.

Kuda ćemo? Šta će s nama biti?

FEDEROV.

Eto zvoni i veliko zvono,
Da nam krajnju oglasi opasnost.

SREZENEV.

Da oglasi Novogradski pogreb...
Novigrade! avaj Novigrade!

KIPRIJAN (dolazeći).

Šta kličete kao žene ovdje?
Na obranu!

GRAGJANIN

O Sofijo sveta,
Sad pomozi?

Digitized by Google

SREZENEV.

Već pomoći nema.

KIPRIJAN.

Ali, braćo, laž je što nam vele;
Stjeg Ivanov ne vije se jošte
Na zidovma.

SREZENEV.

Šuti, nesretniče;
Ja ga vidjeh mojim očma... Eno!
Na sve strane razbjegavaju se
Već i borci naši.

NAROD.

Propast dojsta!

FEDEROV (za sebe).

Ovdje sve j' u redu; a sad idem
Velikomu Ivanu na susret; (ode)

(Dotrči Dmitar s druge strane).

DMITAR.

Šta je, braćo, šta je?

GRAGJANIN.

Zar ti ne znaš!...

Digitized by Google

O bojari, gdje ste sada? gdje je
Ta Borecka?

DMITAR.

Za usta ti jezik
Prionuo, podli soju! šta je,
Kaži.

SREZENEV (stupa pred njega).

Dmitre, konac Novomgradu!
Moskovska su vrata prolomljena,
I prodiru kroz njih Moskovljani.

DMITAR.

U grad?!

SREZENEV.

Biće do koji čas ovdje.

(Dmitar otrči natrag, prestaje zvono i pucnjava).

GRAGJANIN.

Je l' to Šujski?... on je... sa bojišta
I on eto uklanja se ranjen.
Svršeno je. Sad mislimo na se.

(Dolazi Šujski podipirući se mačem).

Digitized by Google

ŠUJSKI (za sebe).

Ovdje kao i na Dvini sreća
Izdala me, a smrt poštedila!...
Nesnosna je ovakova sudba.
(Vidi narod pa staje).
Gledaj ove!... (glasno) Šta stojite tuna,
Šta čekate, o nesrećni ljudi?
Valjda pokolj, grabež,
I užase svekolike, što ih
Sad nad vama počiniti može
Razdraženo moskovsko vojinstvo?
Ono za mnom dolazi.

NAROD.

Oh!

ŠUJSKI.

Bježte
Sa bedema i ulica javnih,
Zatvorte se u domove vaše,
I u njima boravite dugo
Kao n' jemi, kao mrtvi, tiho
Moleć' Boga pred ikonom svetom,
Da vas i tam' ne potraže.

Digitized by Google

NAROD. (Nagne da bježi).

Bježmo!

KIPRIJAN.

Marta, Marta!

(Na ove rječi narod staje, i gleda na onu stranu, kuda je Dmitar otrčao, pa udivljen zgrče se na dno pozornice).

NAROD.

Oh!

SREZENEV.

Pred svima ona!

NAROD.

Divno!

GRAGJANIN.

A ja
Malo prije nju i sve uvrjedih!
Stid na mene!... Braćo, poklon'mo se
Novogradskim posljednjim junac'ma.

KIPRIJAN (pokazujući na Martu),

Srezenove, tamo nam je mjesto.

(Idu i pridružuju se Marti. Narod se klanja i jeca. Napadnim korakom izlazi Marta su zastavom naprjed dignutom u jednoj ruci, a s nožem u drugoj, koja je spuštena; za njom koračaju: Delinski, Dmitar, Sreze-

Digitized by Google

nev Kiprijan, i još više bojara, svi sa golim, dignutim mačevima. Oni nikako ne staju, no prelaze preko pozornice. Dok se još Marta nije pomolila, Šujski joj viče).

ŠUJSKI.

Natrag, natrag grad je već izgubljen.

(Marta viče uzhićeno).

MARTA.

Mi ginemo s oružjem u ruci
Pod zastavom palog Novog grada!

DELINSKI.

Naprjed, Marto, hrabro naprjed!

SVI BOJARI.

Ura!

(Izćezli su. Šujski gleda za njima najvećma tronut).

ŠUJSKI.

Četo divnih vitezova, trčiš
Uzhićena na smrt veledušnu!...
Zašto da se sada već uzalud
Krv prolije toli plemenita?
Oh! vjekovi plakaće nad njome,
Kô što plačem sad i ja.

Digitized by Google

(Mala pauza, pa se čuje triumfalni marš, koji se sve više približava).

GRAGJANIN.

Šta j' ovo?

ŠUJSKI.

To je... to je u grad pokoreni
Svečan ulaz velikoga kneza!
Eto prima Novigrad u svoja
Raztrgnuta njedra tek prvoga
Samovlasnog nad njegovom djecom
Gospodara; a sudbina knjigu
Povjesnu mu zaključivši krvlju,
Zatvara je na sve vjeke! Tako
Propadaju i dižu se redom
Svjetska carstva,
Tako ljudska izčezava slava!

NAROD.

Već je blizu! Bježmo!

ŠUJSKI.

Bježte, bježte,
O robovi! bjež, narode jadni,
Kad vrijedan ne bih da t' odbranim.

Digitized by Google

Podli maču! u zlokobnom času
Dade mi te Novigrad;... s njim budi
Kraj i tebi. (Lomi mač i baca ga).
Ja, odavdje neću
Da odlazim; u prvoga mene
Nek udari grom pobjedioca.
(Na onoj istoj strani odakle je Marta s bojarima došla čuje se glas Arkijepiskopa).

TEOFILO.

Zamnom, djeco, za pastirom vašim,
Zgrnite se pod sijenku krsta.

ŠUJSKI.

Arhijerej u odeždi svetoj
Sa sveštenstvom i narodom mnogim
Stupa prema njemu!... Oh! već samo
Krst ostaje!... U njem i jest sada
Sva utjeha Novogragjanima!

NAROD (iznutra pjeva).

Oj pomiluj, gospodi pomiluj!
(Izlazi Mitropolit na čelu naroda u crkvenoj odeždi i s krstom u ruci, pa staje sred pozornice, čekajući Ivana).

Digitized by Google

ŠUJSKI.

Et' i kneza!... pred krstom se strašno
Namrštio... stade... slazi s konja....
Na znak njegov umukla je svirba...
Šta će reći dobri Teofilo?

(Ivan dolazi).

TEOFILO.

Gospodaru Novogradski, evo
Puk nevini s pepelom na glavi
Na koljena pred-a-te se spušta,
I za milost moli. Budi s njime
Milosrdan kao i Bog što je
S nama svima, jadnim grješnicima.

(Ivan se ljutit trgne natrag).

ŠUJSKI.

Ne, milosti u Ivana nema.

IVAN.

Kad mi, oče, ti i pastva tvoja
Pristupite s krstom, ne u ruci
Kao sada, no u srcu vašem,
Tada ću vas saslušati. Zbogom.

Digitized by Google

TEOFILO.

O veliki kneže, podsjećam te
Na riječi pisma; „holu glavu
I lavu ću zgnječiti i zmaju.“

IVAN.

A ja vama svima. U hram idi,
I moli se za žalosne duše
Što sad božjoj odpraviću pravdi,
Da im ona sudi. A ti sutra
Na pir mrtvi što ga za njih dajem
Ti mi dogji... Čekam te.

(Ivan se okreće a Teofilo s narodom ode).

ŠUJSKI (za sebe).

O kako
Izmjejava bezbožno tog starca!

Pojava 5.

Ivan, Holmski, Maljuta, Kurbski, Ovin. Federov, i pratnja. **Šujski** na strani. Pri kraju **Olga.**

IVAN

Šujski! tu si!... Opraštam ti život,
Ti si hrabar vojnik, al' nesrečan;

Digitized by Google

Srećniji ćeš bit u vojci mojoj,
A znam da ćeš u njoj služit vjerno
Kao što si i u Novogradskoj.

ŠUJSKI.

Smrt ja ištem.

IVAN.

Rekoh. Ukloni se!

(Šujski odlazi, Ivan se osvrće i gleda na okolo. Velikaši tiho govore megju sobom).

HOLSMKI (polako.)

Svud tišina!...

KURBSKI (isto.)

Kao god u stepi!

IVAN (za sebe.)

Svi prozori, svi domovi stoje
Zatvoreni, kao da u njima
Božijega živa stvora nema.

KURBSKI (polagano Holmskom).

Vladaju se dostojno bojari;
Ni jednoga nema još da dogje
I koljeno pred Ivanom sagne

Digitized by Google

HOLMSKI (isto).

Van te gadne dvojice...

KURBSKI (isto).

O takom
Zar izmetu vodi se računa?

HOLMSKI.

To Ivana strašno srdi; gorki
Pogledaj mu na usnama osmjeh.

KURBSKI.

Njim prikriva prkos svoj pred nama.

IVAN (za sebe).

Užasom su zaraženi... to je...
(Ivan stupa na srijedu i govori veličanstveno).
„Grad pun puka kako pust sad stoji!
„Posta udov naroda gospodar,
„Kralj država savi vrat pod jaram!

MALJUTA.

Gospodaru, ti stihovi tužni
Nadahnutog proroka Jevrejskog
Dojsta divno ovdje dolikuju.

Digitized by Google

IVAN.

Da, Maljuto, da, gospodo moja,
Ja proplakah Jereminim plačem
Nad propalim danas Novim gradom,
A sada ću srušiti ga, kao
I Vogj rimski Jeruzalim sveti. —
Ali gdje je gorda ta Borecka
S' uhvaćenim pristašima njenim?

MALJUTA.

Tu su.

IVAN.

Pred-a-me ih izvedite,
Nek konačnu presudu mi čuju
Nad otačbom njinom.

(Dovode Martu, Srezeneva, Kiprijana i Dmitra).

MALJUTA.

A Delinski?
Leži megju mrtvima; on pade
Braneć Martu.

MARTA.

Srećniji od mene!

Digitized by Google

IVAN.

Čuj me, Holmski, i izvrši tačno
Zapovjedi moje.
Odmah sruši sve tvrdinje gradske,
Bojarima bogastvo oduzmi,
I zajedno s njima jezgru puka
Po prostranoj Rusiji raseli.
Više nikad pod ovim se nebom
Čuti nema vijećevo zvono;
Sa visine na kojoj od mnogih
Vijekova visi
Nek se skine, i u moskvu nosi.
Daj razkopat' i dom Joroslavljev.
To gnijezdo vječnih buntovnika,
I Vadimov onaj hip obori...

(Iza hipa izalazi Vijatko blijed i sasvim iznemogao.)

Ali kakvu to čovjeka sjenku
Iza njega vidim? Ide k' meni!

FEDEROV (uplašeno za sebe).

Ne, on nije, on ne može biti;
Ja ga ubih, a sad da ga živa

*

Digitized by Google

Zar izbljuje Volhov?... On je ipak!...
Ja propadoh.

OVIN.

Vjatko!

IVAN.

Odkud takav?! Šta bi s tobom? Gdje je
Već Miroslav?

VIJATKO (pokazuje na Federova).

Pitaj ovog. Vjerno
Nošah tebi sinovljevo pismo;
Taj bezbožnik spopade m' u mraku,
I ne mogav ni laskavom rječju,
Niti prjetnjom dobit ga od mene,
U grudi mi sjuri nož.

IVAN.

Federov?!

VIJATKO.

Padoh; tada iztrgne mi pismo,
Pa m' odvuče, i u rjeku baci.
Srećom ne bih pogogjen u srce;
Hladna voda krv mi zaustavi.
I k sebi me odmah vrati. Tako

Digitized by Google

Na obalu izplivah nespažen,
I sakrih se u dom prijateljski.
Tu doznadoh da zlokobno pismo
Bi predato u ruke Boreckoj,
Te Ksenija bjedno izpi otrov,
A Miroslav ubi se nad njome.

IVAN (Marti).

Bi li tako?

MARTA.

Taj istinu reče?

IVAN (Federovu).

O zlikovče, kakova pred sobom
Još ne vidjeh,
O nakazo nečuvena, adska,
Da ti glavu ovdje sada skinem,
To bi bila odveć blaga kazna.
Ha Maljuto, predajem ga tebi;...
U najdubljoj tamnici Moskovskoj,
Ondje gdje se svaki čas umire,
A umrjeti ne može se ipak,
Dati ćeš mu najgorčiju čašu,
Što je možeš, o Maljuto vjerni,

Digitized by Google

Ti iznaći, da j' izpija lako.
Vodi g' odmah izpred mojih oči.

MARTA.

Višnja pravdo, sada ti se klanjam

IVAN.

Ti, Ovine, idi kud ti drago;
Izdajice do sebe ne trpim. (Ode Ovin.)
Tu ostani, Vjatko; bar mom sinu
Vjeran bješe; ostan, al od mene
Da nikakve milosti ne tražiš.

DMITAR (Srezenevu).

Ivanom smo samim osvećeni!

IVAN.

Znam strog biti, ali i milostiv;
O bojari, vama život praštam;

MALJUTA (polako).

Šta, Ivane?!

IVAN (isto).

Sve do jednog smakni,
Al ne prije nego Pskov osvojim;
Tada njima zamrsi ćeš konce
Sa tamošnjim. Kad bih sad inače

Digitized by Google

Postupio, i Pskovljani sami
Ustali bi na očajan odpor, ...
A meni ga ne treba ...

MALJUTA.

Razumjem.

IVAN (glasno).

Mom pravednom gnjevu i spokojstvu
Novogradskom dovoljan će biti
Život Martin. Na poljani ovoj,
Koja njenu moć buntovnu vidje,
Nek se odmah digne gubilište.

MARTA.

Ja na njemu slavnija ću biti
O Ivane, nego ti na sjajnom
Tvom prestolu veliko-kneževskom.

(Olga stupa pred Ivana i podiže val, kojim joj je lice pokriveno).

IVAN (za se).

Opet Olga! ... Šta ćeš?

OLGA (polako).

Martin život.

IVAN.

Sad je kasno.

Digitized by Google

OLGA.

Martin život hoću.
Ona ti je sina odhranila,
A pošto ga na smrt ti navede,
Zar ćeš i nju sada da ubiješ?
Znaj, Ivane, izpod gubilišta,
Na kom padne Boreckina glava,
I mati će tvoga sina pasti.

(Odstupa. Ivan je zbunjen).

IVAN (za se).

Mati sina moga!... Ima pravo...
To ne mogu dopustiti. Ništa;
Pokasniću i s Boreckom. (Glasno). Danas
Nek milosti punoj tok otvorim:
I najvećoj vinovnici, Marti
Isakovoj, et' ostavljam život.
Al već ovdje provodit ga neće,
No u nižen Novomgradu... tamo.

(Olga trči k Marti, i grlije, ali se je ova otresa, i stupa naprjed).

MARTA.

Svemogućan ti visoko stojiš;
Pobjeda te sad još više digla

Digitized by Google

Na rukama svojim; razpolažeš
Sa sudbinom ljudi i država,
A ipak si, pored sve te tvoje
Veličine, malen s' ipak, kneže,
Da pokloniš meni život.

IVAN.

Kako?!

OLGA (trči k Marti).

Marto, Marto!

MARTA (otiskuje je).

Kao i ja što sam
U dubljini moje bjede odveć
Još velika, da provedem samo
I za časak život taj u tvome,
Il' ma čijem robstvu. O Ivane,
Novigrad si pokorio čitav,
Ali Martu Isakovu n'jesi.

(Probada se sakrivenim nožem).

OLGA.

Ah! (Trči k njoj i pridržava je).

IVAN.

Imaše nož pri sebi!

Digitized by Google

KURBSKI (za sebe).

Divno!

Eto kako bježi se od robstva!

SREZENEV (za sebe).

Kao prava Novogradka skonča.

MARTA (u naručju Olginom ispravlja se).

Moja duša živjela je samo
Od slobode; s njom izčezlom leti
Iz mog tjela Bogu svome... tamo,
Tamo leti gdje su djeca moja,...
Gdje sloboda uživa se vječna.

(Klone sasvim u naručju Olginom).

OLGA.

Izdahnula!

IVAN.

Sa velikim duhom
Ove žene Novigrad tek pada;
Ja tek sada njegov sam gospodar.

(K vojski viče).

Hala! Moskva, hala! *

---

* Običan usklik Ivana, kad god je strašnim djelima davao znak.

Digitized by Google

VOJNICI (trče preko pozornice).
Pljačka! pljačka!

IVAN.
Al do noći samo; jeste l' čuli?...
Vi, kneževi, odgovorni ste mi
Za bojarske kuće... (Bojarima) A pogjite
I vi sami da ih zaklonite.
(Odlaze kneževi i bojari Ivan polako kaže Maljuti.)
Sad napusti tvoju četu, neka
Bez obzira pali, robi, briše.
Novigrad mi utamanit moraš. —
(Glasno.) Gdje ste straže? U božije ime
Krenimo se dvorcu na gradištu,
Da s' od svojih truda odmorimo.

(Odlazi uz svirku sa stražama).

(Pada zavjesa.)

Kraj.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google